

УКРАЇНСЬКИЙ СОЦІОЛОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ У ПРАЗІ

UKRAJINSKÝ SOCIOLOGICKÝ INSTITUT V PRAZE

L'INSTITUT UKRAINIEN DE SOCIOLOGIE À PRAGUE SOCIOLOGICAL INSTITUTION IN PRAGUE

PRAHA III., ŠERÍKOVÁ 4. — TELEFON 414-06.

На правах рукопису

З В І Т

з діяльності Інституту і його установ

листопад 1929 - 1930 липень

ІІІ

521

1930

УКРАЇНСЬКИЙ СОЦІОЛОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ

в Празі

ЗВІТ

з діяльності Інституту
і його установ

Л И С Т О П А Д 1929-1930 Л И П Е Р Ь

Прага.

1930.

ЛІТОГРАФОВАНО ІОО ПРИМІРНИКІВ.

TABLE DES MATIÈRES.

	Pages.
C o n t e n u.	
I. L'organisation de l'Institut	5
1. La Couratelle de l'Institut	5
2. La Direction de l'Institut	8
3. La Direction de l'Archive-Musée	8
4. La Direction de l'Université des Ouvriers Ukrainiens	9
II. Le Conseil scientifique de l'Institut	9
1. Séance 10.XII.1929	9
2. Le jubilé de T.H.Massaric	9
3. Le jubilé de S.F. Tcherkassenko	10
4. Séance 21.VI.1930	11
Le Personnel de l'Institut	12
Sections de Sociologie et de Politique	14
1. Séminaire Sociologique du Dr.M.Chapoval	14
2. Séminaire Politique du Dr.N.Grigorieff	15
3. Séminaire Pédagogique du Prof.S.Roussova	15
4. Cabinet d'études du village et de la ville Dr.M.Chapoval	15
5. Rapports individuels des membres de la section	15
6. Travaux préparés pour être imprimés	16
7. Travaux imprimés l'an 1929-1930	16
Section des études des peuples et de leur culture	17
Université des Ouvriers Ukrainiens	19
L'Archive-Musée Ukrainien	20
Le Jubilé de S.F.Tcherkassenko	21.
1. Biographie abrégée de S.F.Tcherkassenko	21
2. Bibliographie des oeuvres de S.F.Tcher- kassenko.	24
Des Personnalités:	
1. Biographie abrégée du Prof.Dr.Biletzky	27
2. Régistre des travaux du Prof.Dr.Biletzky	28
3. Biographie abrégée de P.Bohatsky	30
4. Bibliographie des écrits de P.Bohatsky	31
5. Biographie de N.Grigorieff	34
6. Travaux scientifiques et publicistiques de Gri- gorieff.	37
7. Biographie abrégée du Prof.S.Roussova	39
8. Bibliographie des écrits du Prof.S.Roussova	40

З М І С Т.

Стор.

З м і с т:

<u>I. Організаційні справи</u>	5
1. Кураторія Інституту	5
2. Дирекція Інституту	8
3. Дирекція Музею-Архіву	8
4. Дирекція УРУ	9
<u>II. Наукова Рада Інституту</u>	9
1. Засідання IO.XII.1929.	9
2. Ювілей Т.Г.Масарига.	9
3. Ювілей С.Ф.Черкасенка.	10
4. Засідання 2I.VI.1930	11
<u>Особистий склад Інституту</u>	12
<u>Відділ Соціології і Політики.</u>	14
1. Соціологічний семінар Д-ра М.Шаловала	14
2. Політичний семінар Д-ра Н.Григоріва.	15
3. Педагогічний семінар Проф.С.Русової	15
4. Кабінет вивчен.села і міста Д-ра М.Шаловала	15
5. Окрені виклади членів відділу	15
6. Виготовлені до друку праці.	16
7. Надруковано р.1929-1930	16
<u>Відділ Народознавства</u>	17
<u>Український Робітничий Університет</u>	19
<u>Український Національний Музей-Архів</u>	20
<u>До ювілею С.Черкасенка.</u>	
1. Короткий життєпис С.Черкасенка	21
2. Бібліографія творів С.Черкасенка	24
<u>П е р с о н а л і :</u>	
1.Короткий життєпис Проф.Л.Вілецького	27
2.Список праць Проф.Д-ра Л.Вілецького	28
3.Короткий життєпис П.Богацького	30
4.З бібліографії писань П.Богацького.	31
5.Життєпис Н.Григоріва	34
6.Публіцистичні й наук.праці Н.Григоріва	37
7.Короткий життєпис С.Русової	39
8.До бібліографії писань С.Русової.	40

I. СПРАВИ ОРГАНІЗАЦІЙНІ І АДМІНІСТРАТИВНІ.

1929-30 акад. рік в житті Інституту був особливо тяжкий з погляду організаційного, оскільки в житті еміграції взагалі, Інституту з окрема, явно позначилось пониження рівня матеріального забезпечення, а це в свою чергу потягло за собою різні наслідки, що негативно відбилися на житті Інституту, як це докладніше буде видно з огляду праці Кураторії і ин. органів Інституту.

I. КУРАТОРІЯ ІНСТИТУТУ.

Головною справою, що цілий рік зайняла особливу увагу Кураторії, було становище Укр. Національного Музею-Архіву, а в логичній від цього залежності об'єктивні обставини поставили і справу самого існування Інституту.

Ще 30 квітня 1929 р., в день річних загальних зборів Кураторії, як це відомо зі звіту за попередній рік, представники Міністерства Закордонних Справ ЧСР /проф. П. Макса, Др. З. Завазал, Др. Ян Славик і консул Галія/ поставили представникам Кураторії і дирекції Музею-Архіву категоричне домагання про передачу Музею-Архіву на повну власність Міністерству, обумовлюючи цю вимогу тим, що виконання її буде певним способом збереження Музею-Архіву на будучину. Неприйняття цієї вимоги означало припинення підмоги й Музеєві-Архівові, як було припинено вже підмогу Інституту з 1-го січня 1929 р.

Становище Кураторії було вже тяжке тим, що вона ще не знайшла виходу з загрозливого матеріального становища Інституту, а тут вже наспіла така серйозна справа, як справа Музею-Архіву. На своєму засіданні 8 травня 1929 р. Кураторія, докладно обговоривши всю цю справу, і зазначивши де-які неясности, постановила прохати М-во, щоб воно спrecизувало своє становище на письмі, а також висловила погляд, що певну трудність представляє розподіл матеріалів на 3 частини: подаровану, депозитну і куплену за готівку. Кураторія вважала, що питання піднято лише відносно третьої частини, хоч на основі установлених ще раніше засад і умов підмоги та Статуту Кураторії юридичне розпорядження всім майном Музею-Архіву належить виключно Кураторії.

Будучи повним юридичним власником Музею-Архіву, Кураторія ще раніш прийняла засаду, оповіщену публично /через пресу/ про умови збирання матеріалу, що майно Музею-Архіву є добром українського народу і може виконати свою національно-культурну роль лише будучи доступним для всіх українців. Це можна забезпечити лише при умові, що юридичне право на Музей-Архів належатиметься якійсь поважній, загально-признаній укр. культурній установі всеукраїнського значіння.

Цієї засади Кураторія трималась підчас різних перттрактацій в справі Музею-Архіву і тримається й досі. Подаручи окремим додатком до цього звіту докладну історію питання про Музей-Архів, тут зазначаються далі лише основні моменти, які довелось розглядати Кураторії або її Президії.

На 14 травня 1929 р. було призначено другу нараду в Міністерстві представників обох українських архівів /ще й "Архів визвольної боротьби", репрезентований проф. Д. Антоновичем і проф. І. Горбачевським/. На цій нараді представники М-ва полегчили, між иншим, що і об'єднаний укр. Архів і Соціологічний Інститут маєтся на увазі ввести на автономних засадах в склад Славянського Інституту. Наряду було перенесено на 30 червня з огляду на те, що представники

другого укр. архиву були лише з інформаційною метою і мусли засягнути погляду своїх керуючих органів що-до пропозиції М-ва, аналогічної з вимогою, поставленою Кураторії.

Реасумуючи висліди нарад 30 квітня, 14 травня і 18 червня 1929 року, треба зазначити, що Кураторія заявила, що згодна передати Музей-Архів лише одній з існуючих українських установ /напр. Українському Університетові/ або спеціально створеній з представників поважних укр. установ організації, або нарешті могла-б розпочати переговори з Славянським Інститутом про приєднання Музей-Архіву і Соціологічного Інституту на автономних засадах /без передавання права власності/, однак представники М-ва заявили, що Кураторія неправильно зрозуміла версію про Славянський Інститут /лише перебравши Музей-Архів на власність собі, М-во мало на увазі само від себе порозуміватись в цій справі з Славян. Інститутом/; що-до передачі Музей-Архіву до Українського Університету в Празі, то це неможливе з огляду на те, що "жодний Український Університет в Празі не існує"; і нової організації творити не треба, бо йде мова лише про передачу Музей-Архіву на власність М-ву і з обіцянкою, що фактичне ведення Музей-Архіву М-во організує так, щоб в Музей-Архіві працювали українці.

Представники Кураторії, згідно з рішенням її, заявили, що зміну власності на Музей-Архів в напрямі відчуження з українських рук, зробити не можуть. Аналогічну заяву зробили і представники другого укр. архиву.

Після закінчення праць Інституту /1-го липня 1929р./ несподівано представник М-ва Др. Ян Славін, Директор руського заграничного архиву, розпорядився 7-го липня заперти вхід співробітникам до Укр. Музей-Архіву. Цей стан тривав до 15 серпня, коли, після певних інтервенцій у вищих органів, Укр. Музей-Архів відновив свою працю.

30-го вересня 1929р. М-во скликало нову нараду, щоб остаточно вяснити справу з Музей-Архівом. В результаті її Кураторія 3-го жовтня винесла постанову, що передати Музей-Архів на власність могла-б лише українським установам /напр. Укр. Академії Наук чи Львівському Науковому Т-ву ім. Шевченка/, в інших разі могла-б передати і іншим установам, але тільки під охорону на умовах, які забезпечували-б збереження матеріалів; без відчуження права власності.

Вяснити докладно мотиви постанови і обставини, в яких знаходиться Кураторія що-до Інституту і Музей-Архіву, Кураторія доручила своєму голові М.Ю. Шаповалові, який 26 жовтня і поінформував уповноваженого міністра Д-ра К. Крофта в присутності консула Д-ра Завазала. В наслідок цього уповноважений міністр Др. К. Крофта заявив, що М-во хотіло лише допомогти Кураторії зберегти на будучину Музей-Архів, на умові передавання його М-ву; коли ж ця умова для українців не підходяща, то вони можуть самі вирішувати долю Музей-Архіву як їм вигідніше. Що-до Інституту, то представники М-ва вважали можливим відновити підмогу в попередньому розмірі /6000 Кч. місячно/ на видатки, зв'язані з науковою і громадською працею Інституту, при тім обіцяючи вирівняти по змозі матеріальні зобов'язання Інституту що-до третіх осіб /співробітників, поставщиків книжок і инш./ Поруч було порушено М.Ю. Шаповалом питання уможливлення культурної праці на Підкарпатській Русі. Це питання Др. К. Крофта обіцяв поставити на рішення вищій владі.

З 1-го жовтня 1929р. і по 1-ше липня 1930р. Інститут обіцяну матеріальну підмогу одержував, нормально продовжуючи свою працю і вичуюючи способи забезпечення на будучину. Ще 12 жовтня 1929р. Кураторія постановила звернутись до Укр. Наукового Т-ва у Львові

в проханням перебрати Музей-Архів в своє розпорядження і охорожу, вияснених тоді присутньому в Празі членові Наукового Т-ва п. Володимирові Дорошенкові ситуацію і прохавши його особисто поставити цю справу перед Науковим Товариством. Однак, на жаль, Наукове Т-во навіть не відповіло на пропозицію Кураторії, не пішовши на зустріч Кураторії в такій справі, як охорона національного добра в формі Архіву.

Слідуючі засідання Кураторії 8 і 26 листопаду 1929р. були присвячені переважно внутрі-організаційним справам, в зв'язку з виходом з Інституту проф. С. Шелухина /в вересні/, проф. О. Мицюка /в листопаді/ та фактичним відходом від праці ген. В. Петрова і проф. Ф. Шевця. Тяжкі обставини, в яких опинився Інститут і Музей-Архів, очевидно вплинули на поведінку деяких членів. В той же час в еміграції гуртком невідповідальних людей були пущені чутки, ніби Кураторія передає Музей-Архів "росіянам", при чім проти голови Кураторії М. Ю. Шаповала і директора Музею-Архіву Н. Я. Григорієва була поведена кампанія з метою "дискредитації", - навіть відбувались двічі збори двох десятків невідомих з громадського погляду людей, які почали ширити через пресу купу інсинуацій, в тім числі фігурувала і справа про Музей-Архів. Однак ця кампанія скінчилась для її виконавців судовими вирокami, які визнавали безпідставність пущених наклепів.

В тім же часі виявилось, що кампанія в справі Музею-Архіву поведена була і з другого боку, а власне: листом з 3-го січня 1930р. /за ч. 132020/ М. З. Справ повідомило Кураторію, що воно одержало заяви від "Української Громади в ЧСР", на чолі якої стояв п. М. Галаган, а також особисті писані заяви від п. п. М. Галагана і був. членів Директорії УНР А. Макаренка і Ф. Шевця про те, що матеріали Музею-Архіву є "власність цілого народу", що жадна еміграційна група не може ними самовільно розпоряджатись, а попри це натякалось, що ніби Інститут "самовільно розпоряджається", трактує його, як "приватне майно" і т. и. При тім висловлювалось, що треба притягти "широкі верстви" різних груп еміграції до "співпраці" в формі "музейної ради" і тп.

Обговоривши 24 січня 1930р. цю нову справу, Кураторія відповіла листом /за ч. 16/ докладно МЗС по всіх пунктах заяв згаданих п. п. Галагана, Шевця і А. Макаренка, /копію цього листа Кураторії див. в окремому додатку до цього звіту/, вказавши на повну безпідставність "заяв" згаданих осіб, що жадного відношення до Музею-Архіву не мають. А при тім Кураторія знов же подала на увагу МЗС, що Кураторія згодна передати спеціально-утвореному Т-ву з представників: а/ Кураторії, б/ представників тих організацій, що передали свої матеріали Музею-Архіву, в/ представників Наукового Т-ва у Львові і "Просвіти" в Ужгороді, г/ тих організацій, які зобов'язуються матеріально забезпечувати Музей-Архів і г/ представників МЗС з умовою, що таке Т-во лише за попередньою згодою Кураторії на випадок потреби могло-б передати від себе Музей-Архів лише таким установам: Українській Академії Наук в Києві, або Укр. Науковому Т-ву у Львові, або Ужгородській "Просвіті", або подібній установі в Ужгороді.

Цим своїм становищем Кураторія сказала, що вона виконає свій обов'язок до кінця згідно з основною засадою, про яку згадано раніш. МЗС попередило, а листом 26 лютого 1930р. підтвердило, що припиняє підмогу Музеєві Архівові з 31 березня 1930р., до того часу Кураторія мусить очистити помешкання, де містився М.-Архів /Benzigová ul. 4 /. Співробітники одержуть платню лише по 31 березня.

Тому же 22 лютого 1930р. Кураторія постановила: звільнити всіх платних співробітників Інституту, Музею-Архіву і УРУ з 1-го березня; помешкання М.-Архіву звільнити до 1-го квітня, перевсіши матеріали і майно в спеціально нанятий склад при Інституті, почасти в помешкан-

ня Інституту; доручити Дирекції Архіву /Н.Григорієву, С.Черкасенкові і В.Залевському/ вступити в переговори з Ужгородським "Просвітом" про передачу їй Музею-Архіву під охорону.

В засаді йдучи прихильно на зустріч, "Просвіта" не могла дати дефінітивної відповіді до кінця звітного року. З 1-го липня 1930р. МЗС припинило знову підмогу і для Інституту, так що з кінцем 1929-30 акад. року Інститут і Музей-Архів матеріально були поставлені перед необхідністю або повної ліквідації або піднявання засобів. Фактично Музей-Архів припинив працю, окрім пресового відділу. Всю працю по Інституту і М-Архіву згодилась безплатно виконувати ті члени Інституту, Кураторії і М-Архіву, котрим дорога доля цих укр.культурних установ. Мінімальні засоби здобувались за лекції УРУ; від продажу видавнь Інституту і з місячних жертв членів Інституту. З кінцем акад. року - 5 липня 1930 Кураторія прийняла такі організаційні постанови: прийняла до відома вихід з Інституту і її складу Д-ра Л.Кобилянського, який пробував весною 1930р. вестися, будучи членом Кураторії, але без її відома - переговори з урядовими чинниками про утворення якогось "нового" Архіву на засадах, протилежних становищу Кураторії; 3-го жовтня 1929р. до Кураторії були прийняті С.Черкасенко і проф. Ів.Паливода, а тому склад Кураторії на кінець акад. 1929-30 року був такий:

Д-р М.Шаповал /голова/, Д-р Л.Вілецький і проф. С.Русова /заступники голови/, секретар Д-р П.Богацький, і члени: президії Д-р Н.Григорієв, і члени: інж. С.Довгаль, А.П.Животко, інж. В.Залевський, проф. С.Іваненко, Д-р М.Мандрика, проф. Ів.Паливода, С.Черкасенко.

В засіданні ж 7 липня 1930р. були визначені: Дирекція Інституту в складі - директор М.Шаповал, заступники Л.Вілецький, Н.Григорієв, проф. О.О.Ейхельман і секретарь П.Богацький.

2. ДИРЕКЦІЯ ІНСТИТУТУ.

Дирекція відбула 7 засідань, на яких розв'язувала науково-організаційні питання взагалі, а з окрема підготувала всі питання, які йшли на розгляд Кураторії.

Зміни в Дирекції протягом року: замість проф. С.Шелухина до Дирекції знову вступив проф. О.Ейхельман. Обраний директором Інституту 30.IV.1929 проф. Л.Вілецький внаслідок хвороби і перервтомі 26 листопаду 1929р. зрікся, а натомість директором був обраний проф. М.Шаповал, а проф. Л.Вілецький був обраний його заступником. По від'їзді М.Ю.Шаповала до Америки з квітня його обов'язки виконував Л.Т.Вілецький. Обов'язки секретаря Інституту виконував до I.III.1930 р. інж. С.Довгаль, а після того інж. В.Залевський аж до виїзду свого до Америки /до I.IX.1930/, після чого секретарство перейшло в руки Др. П.Богацького.

3. ДИРЕКЦІЯ МУЗЕЮ-АРХІВУ в 1929-30 р. складалась з директора проф. Н.Григорієва, ген. В.Петрова і Д-ра Л.Кобилянського, а з I.III.1930 замість В.Петрова і Л.Кобилянського обрано інж. В.Залевського і С.Черкасенка.

Дирекція Музею-Архіву окрім звичайної адміністративної і господарської праці була переобтяжена ще працею, що виникла на ґрунті визначення долі Музею-Архіву, про що докладніше - в додатку до цього звіту.

4. ДИРЕКЦІЯ УРУ в р.1929-30 складалась з Н.Григорієва, С.Довгала, А.Животко, С.Русової і М.Шаповала і полагоджувала всі справи по УРУ.

II. НАУКОВА РАДА ІНСТИТУТУ.

Наукова Рада Інституту відбула в р.1929-30 четверо зібрань:
I. 10 грудня 1929 року, під головуванням Д-ра М.Шаповала обравши другим віце-президентом Ради проф.Л.Т.Білецького /замість проф.С.Шелухина/, заслухала виклади:

Проф.Л.Білецького "Драгоманів і славянська проблема /1859-1869 р./ і Д-ра М.Шаповала "Інститут Соціальних Дослідів у Франкфурті н/М"
Потім Наукова Рада приступила до розгляду спеціальних докладів з приводу довголітньої наукової праці:

Проф.Л.Т.Білецького в царині літературознавства /доклади Д-ра М.Шаповала і проф.С.Русової/

П.О.Богацького - в царині літературознавства і бібліології /доклад проф.Л.Білецького і Д-ра М.Шаповала/.

Н.Я.Григорієва - в царині історії і соціології /доклад проф.Л.Білецького і проф.М.Шаповала/.

На внесення рефератів Наукова Рада одноголосно постановила: налати вищеназваним діячам укр.науки наукові степені доктора соціології honoris causa, а опріч того затвердити професорами: Н.Я.Григорієва по кафедрі історії, П.О.Богацького - по кафедрі літературознавства.

На внесення проф.Л.Білецького і Д-ра М.Шаповала, після промов Д-ра Б.Уланова і Д-ра П.Богацького, Наукова Рада на пошану більш, як 50-літньої літературно-наукової діяльності професора С о ф і і Ф е д о р о в и Р у с о в о ї, одноголосно постановила надати проф.С.Ф.Русовій наукову ступінь доктора соціології honoris causa.

На внесок Дирекції Інституту Наукова Рада затвердила Д-ра М.Шаповала професором по кафедрі теоретичної соціології і політики Укр.Соц.Інституту.

На внесок проф.Л.Білецького і М.Шаповала Наукова Рада іменувала Д-ра Л.Кобилянського професором по кафедрі соціальної патології. Стверджено також внесок Дирекції, після докладу Д-ра М.Шаповала і пропозиції проф.С.Гольдельмана, про тимчасове прилучення відділів Економіки і Техніки та Правознавства як секцій до Відділу Соціології і Політики.

ЮВІЛЕЙ Т.Г.МАСАРИКА.

2. Святочне засідання Наукової Ради Інституту разом з Українським Товариством Письменників і Журналістів, під головуванням президента Наукової Ради проф.Д-ра О.О.Ейхельмана, при заступниках: директорі Інституту проф.М.Шаповалі і голові Т-ва Письмен.і Журнал. С.Ф.Черкасенкові та секретарях: інж.С.Довгалеві і доц.Г.Омельченкові відбулось в помешканні Народнього Дому на Сміхові 7 березня 1930р. при значному зльгові членів обох установ, численних гостей і представника МЗС на пошану 80-ліття президента Чехословацької Республіки професора Д-ра Т.Г.Масарика.

Святочне засідання Наукової Ради разом з Укр.Т-вом Письмен.і Журналістів відкрив проф.О.О.Ейхельман і в своїй чулій, глибоко змістовній промові відзначив заслуги Т.Г.Масарика перед наукою, вказавши при тім характерні риси Ювілянта, як політика і вождя, а зокрема велику заслугу ювілянта перед українською наукою і культу-

роп. О.О.Ейхельман закінчив свою прекрасну промову проголошенням "Слави" Т.Г.Масарикові, що з радістю підхопили всі присутні.

Після того С.Ф.Черкасенко прочитав свій вірш, присвячений Т.Г.Масарикові. І вірш і його піднесенне читання зробило велике враження на присутніх, які нагородили поета гучними оплесками. Після того слово було дане проф.М.Шаповалові, який зробив обширний виклад на тему "Т.Г.М а с а р и к я к с о ц і о л о г", прослуханий з напруженням всіма присутніми.

Референт докладно спинився на розумінні самої науки у Т.Г.Масарика, його системи наук і спеціально класифікації суспільних наук, а потім перейшов до розгляду соціологічних поглядів Масарика - його розуміння суспільної структури, чинників суспільного життя, соціальних процесів, а нарешті - його засад прикладної соціології або політики.

Реферат був зроблений на основі спеціальної студії Д-ра М.Шаповала, надрукованій п о - у к р а ї н с ь к о м у 1925р. в збірнику "Добірні Думки Т.Г.Масарика", а по святі надрукованій в переробленому і доповненому вигляді ч е с ь к о ю мовою в "Sociologické Revue" /т.1-2 та 3-4 за р.1930/, а п о - н і м е ц ь к о м у в міжнародньому збірникові "Festschrift Th.G.Masaryk zum 80. Geburtstag 7 März 1930, Zweiter Teil: Masaryk als Denker, 1930, Verlag v. Fr. Cohen in Bonn/.

По М.Шаповалові голос дано М.В.Омельченкові для реферату на тему "Масарик, як журналіст", що був вислідом більшої студії п.референтки на цю ж тему /Скорочений виклад цей опублікований в збірнику "Народознавство" Інституту/.

За браком часу реферат проф.Н.Григорііва "Масарик, як людина" не відбувся.

Подякувавши численних гостей за участь в святі, О.О.Ейхельман зак- рив збори.

ЮВИЛЯЙ С.Ф.ЧЕРКАСЕНКА.

3. 7-го червня 1930р. в помешканні Народнього Дому на Сміхові відбулось святочне засідання Наукової Ради Інституту при участі: Укр.Т-ва Письменників і Журналістів, Українського Робітничого Університету, Українського Громадського Видавничого Фонду і Пражського відділу Робітничого Союзу з нагоди 25-літнього ювілею літературної творчості С в и р и д а Ф е д о с і е в и ч а Ч е р к а с е н к а.

В присутності Шановного Ювілянта урочисту академію відкрив о 4-ій годині дня президент Ради проф.Д-р О.О.Ейхельман, який в своєму слові привітав Ювілянта з 25-літтям його визначної літературної творчості, висловив щирю подяку і побажання ще довгих літ плідотворної праці, яку з дивовижним захопленням веде Ювілянт навіть в несприятливих обставинах емігранта, позбавленого щастя працювати на рідній землі.

На знак пошани Наукова Рада Інституту обрала С.Ф.Черкасенка членом Інституту.

Після того слово взяла проф.С.Ф.Русова і у викладі "Черкасенко, як людина" розповіла життєпис Ювілянта, давши при тім характеристику його особистості в дуже симпатичних рисах. Ліричне піднесення С.Ф.Русової створило атмосферу незвичайної широти і пошани до Ювілянта, до від становища колишнього сільського учителя на Україні, одного з піонерів українського культурного "Sturm und Drang" першої четверти ХХ ст. виріс до величини письменника всеукраїнського значіння і першорядних заслуг.

Потім слово одержав проф. Д-р Л. Білецький для викладу на тему "Шляхи творчості С. Ф. Черкасенка", а за ним - проф. Н. Григоріїв на тему "Соціалізм і націоналізм в творах С. Черкасенка".

По рефератах були заслухані особисті привітання від присутніх, з окрема: Д-ра В. Уланова, А. П. Животко, Н. Будка і ин.

Нарешті були заслухані листовні і телеграфні привітання Ювілянтові від різних установ і осіб, а з окрема:

1. Ректора Укр. Господарської Академії проф. Б. Іваницького.
2. Укр. Наукового Інституту в Берліні.
3. Директора того інституту проф. Д. Дорошенка.
4. Директора Укр. Соціологічного Інституту проф. М. Шаповала /з Канади/.
5. Бібліотеки Укр. Наукового Т-ва ім. Шевченка зі Львова /В. Дорошенко/.
6. Укр. Громадського Видавничого Фонду /П. О. Богацький, М. Скидан/.
7. Редакції "Нових Шляхів" /ред. А. Крушельницький/.
8. Укр. Т-ва допомоги емігрантам з України у Львові /В. Дорошенко/.
9. Комітету допомоги укр. збігцям в Ужгороді /Д-р. І. Рихло, Д-р. Р. Стахура/.
10. Громади студентів Укр. Господар. Академії.
11. Укр. Громади "Єдність" зі Словаччини /інж. С. Зеркаль, інж. Івантишин/.
12. Закордонної Організації Українських соціалістів-революціонерів.
13. Організації українських націоналістів /В. Мартинець/.
14. Пражського Відділу Робітничого Союзу /О. Найдух/.
15. Робітничої організації в Дворі Королеви /В. Приймачук/.
16. Видавництва "Чесько-Укр. Книжка" в Празі /М. Омельченкова/.
17. Громади українців з Кубані /Гр. Омельченко/.
18. Лист проф. С. Шелухина.
19. Лист родини Гаєвських.
20. Телеграми від композитора Ярославенка.
21. 22. Телеграми від п. п. Мих. Білика, Мих. Кухалаба і ин.

По заслуханні привітань Голова, подякувавши присутнім за числену участь в святі укр. культури, закрив засідання, після чого присутні в приватній бесіді провели час з Ювілянтом і закріпили свято фотографічним знімком на пап'ять.

Матеріали до цього свята - в додатку до звіту.

4. Засідання Наукової Ради під головуванням її президента проф. О. О. Ейхельмана 21 червня 1930р. було присвячено заслуханню викладу проф. Н. Григорієва на тему "Соціологічне розуміння держави", що був рефератом його більшої студії, підготовленої до друку "Теорії держави".

Після того президент Наукової Ради пояснявши мотиви постанов Ради про відзначення проф. Л. Білецького, проф. С. Русової, проф. Н. Григорієва і проф. П. Богацького, вручив Л. Т. Білецькому, С. Ф. Русовій і Н. Я. Григорієву докторські дипломи і побажав їм дальшої плідотворної праці. Відсутному через хворобу Д-ру П. Богацькому диплом постановлено передати через уповноважених представників Президії Наукової Ради.

ОСОБИСТИЙ СКЛАД ІНСТИТУТУ.

На 1 липня 1930р. особистий склад Інституту був такий:

Почесні члени Інституту

- I. Кобилянська Ольга - письменниця /Чернівці/.

Дійсні члени Інституту.

- I. Андрієвський Панас - Доцент Українського Університету в Празі.
2. Др.Блага Ін.Арношт - Професор соціології Університету в Брно.
3. Др.Білецький Леонід - Професор Укр.Педагогічного Інституту / Директор Відділу Народоознавства У.С.І./.
4. Др.Богацький Павло - Секретар і професор Укр.Соц.Інституту .
5. Бородаєвський Сергій - Професор Укр.Господарської Академії.
6. Др.фон-Візе Леопольд - Директор Соціолог.Інституту в Кельні і професор університету там-же.
7. Гольдельман Соломон - Професор Укр.Господарської Академії.
8. Др.Гриб Томаш - Лектор Укр.Педаг.Інституту в Празі,управитель кабінету вивчення Білорусії.
9. Др.Гуревич Виссаріон - Письменник,управ.Кабінету вивчення Росії при Укр.Соц.Інс-ту.
10. Др.Григоріїв Никифор - Професор Укр.Соц.Інс-ту,директор УРУ.
11. Др.Ейхельман Оттон - Заслужений професор Київського Університету,професор Українського Університету в Празі і Господарської Академії в Подєбрадах.
12. Др.Еллууд Чарльз - Університет в Міссурі.
13. Животко Аркадій - Лектор УРУ.
14. Іваненко Євген - Професор Укр.Педагог.Інституту.
15. Др.Кобилянський Люцій - Професор Укр.Соц.Інс-ту
16. Др.Мандрыка Микита - Письменник /Вінніпег/.
17. Др.Марголін Арнольд - Письменник /Бостон/.
18. Инж.Нечас Яромір - Письменник,диспутат парламенту в Празі.
19. Одарченко Олекса - Професор Укр.Університету і Празі.
20. Омельченко Григорій - Доцент Укр.Педагогічн.Інституту.
21. Петрів Всеволод - генерал-хорунжий,лектор Укр.Педагог.Інституту.
22. Др.Росс Едвард - Проф.Університету в Вісконсін.
23. Др.Русова Софія - Професор Укр.Педагогічного Інституту.
24. Др.Січинський Володимир - Доцент Укр.Педагог.Інституту.
25. Др.Сорокін Пітірім - Професор в університ. Гарвард.
26. Др.Уланов Батьма - Письменник,голова Комісії Комісії.
27. Др.Халушній Еміль - Професор Школи Політ.Наук,Доцент універст. в Брно.
28. Др.Чепін Стюарт - Професор універс. Міннесота.
29. Черкасенко Свирід - Письменник /Прага/.
30. Чернов Віктор - Письменник
31. Др.Шаповал Микита - Професор соціології У.С.І.,письменник.
32. Др.Штейнберг Ісаак - Письменник
33. Др.Ярема Яким - Професор Укр.Педагог.Інституту.

Члени кореспонденти.

- I. Др.Бонкало - Проф.Унів. в Будапешті.
2. Др.Булль Едвард - Проф.Унів. в Осло.
3. Инж.Димінський Р. - Лектор /Прага/
4. Дорошенко Володимир - Письменник /Львів/.
5. Др.Колесса Філарет - Член Укр.Академії Наук /Львів/.

6. Др. Кордуба Мирон - Професор /Львів/.
7. Ластовський Вацлав - Учений /Ковно/.
8. Омельчонкова Марія - Прага.
9. Ген. Шаповал Микола - Париж.

Асистенти:

- Інж. Гончар Олександр
" Дєсгаль Свирид
" Денисенко Григорій
" Залевський Болеслав
" Сокало Андрій
" Станіславський Кость

Наукові співробітники:

Інж. Володимирів С., Гончаренко Ів., Др. Ліщинський Микола, Любич М.
Шляхтиченко М.

Аспіранти: Кучер Михайло.

ВІДДІЛ СОЦІОЛОГІЇ І ПОЛІТИКИ.

В минулому акад. році Відділ вів працю під керівництвом директора Д-ра М. Шаповала, а після його від'їзду до Америки і Канади - з 12 квітня 1930р. і до кінця його виступав Др. Н. Григорієв.

Склад Відділу на I липня 1930р.:

Дійсні члени:

В Празі - проф. Л. Білецький, Н. Григорієв, Др. Т. Гриб, Др. В. Гуревич, проф. О. Ейхельман, А. Животко, проф. С. Іваненко, ген. В. Петрів, проф. С. Русова, Др. В. Уланов, В. Чернєв, Др. М. Шаповал.

По-за Прагою: проф. Ін. Арн. Влага, проф. Л. фон-Візе, проф. Ч. Еллууд, Др. Д. Марголін, Др. М. Манярика, проф. Е. Росс, проф. П. Сорокін, проф. Е. Халупний, Др. І. Штейнберг.

Члени-Кореспонд: проф. Е. Буль, ген. М. Шаповал

Асистенти: Інж. О. Гончар, інж. С. Довгаль, інж. В. Залевський, К. Станіславський.

Праця дослідча провалилась членами і співробітниками індивідуально, а наслідки її подавались в формі викладів на зборах Відділу і семінарів: соціологічного, політичного, педагогічного і кабінетів вивчення села і міста.

І. СОЦІОЛОГІЧНИЙ СЕМІНАР Д-РА М. ШАПОВАЛА.

Семінар розпочав свою працю 11 листопаду 1929р. і вів до 30-го червня 1930р.

Учасників і слухачів семінару було 38, одвідувало пересічно 15 осіб. Семінар відбув 20 засідань, пересічно по 3 год. кожне й заслухав та передискутував такі доклади:

- 11. XI. 1929 - Др. М. Шаповал: Програма праці Соціолог. семінару.
- 21. " " - Др. Т. Гриб: Свобода волі з соціолог. погляду.
- 26. " " - Інж. С. Довгаль: Дефініція міста.
- 17. XII. " - Проф. С. Русова: Соціальна психологія та її відношення до педагогіки.
- 22. " " - Др. М. Шаповал: Свято 22 січня.
- 11. II. 1930 - Інж. С. Довгаль: Муніципальне господарство на Україні.
- 18. II. " - Др. В. Уланов: Погляди комлицького народу на інтелігенцію.
- 29. II. " - М. Григорієв: Техніка англійської інформації.
- 4. III. " - Др. М. Шаповал: Укр. соціологічна думка.
- 11. III. " - Др. В. Гуревич: Новий етап колективізації в ССРСР.
- 18. III. " - " " Дискусія.
- 25. III. " - Інж. С. Довгаль: Місто з соціолог. погляду.
- 1. IV. " - Др. М. Шаповал: Нац. питання і колоніальна політика.
- 3. VI. " - Проф. Л. Білецький: "Гайдамаки" Шевченка з соціолог. погляду.
- 8. VI. " - Др. В. Гуревич: Держава і національність.
- 15. VI. " - Др. Н. Григорієв: Соціолог. теорія держави.
- 22. VI. " - Інж. С. Довгаль: Соціальна структура Європи.

2. ПОЛІТИЧНИЙ СЕМІНАР Д-РА Н. ГРИГОРІЇВА.

Семінар розпочав працю 21 листопаду 1929р. і скінчив у червні 1930 року.

Учасників семінару було 28, середньою одвідувало 10. За акад. рік заслухано і продискутовано:

1. Инж. Б. Залевський: Нові течії в соціалізмі /з приводу книги Де Мана "Дух соціалізму"/.
2. Др. В. Гуревич: Далекко-Східний конфлікт /Схід-Кит. залізниця/.
3. " " Дискусія про це.
4. Инж. С. Довгаль: Теорія муніципального соціалізму.
5. Др. Н. Григоріїв: Причини боротьби в Китаї.
6. " " Політична програма Драгоманова.
7. А. Животко: Селянські рухи, I ч.
8. " " Селянські рухи, II ч.
9. Др. М. Шаповал: Політична структура Підкарпаття.
10. А. Животко: Шкільна політика на Підкарпаття.

3. ПЕДАГОГІЧНИЙ СЕМІНАР ПРОФ. С. РУСОВОЇ.

Семінар має 9 членів, відбув 4 засідань, на яких було заслухано і продискутовано:

1. Инж. Б. Залевський: Укр. школа в Сполуч. Держ. Америки.
2. Проф. С. Русова: Індійські мислителі XIX-XX ст.
3. Инж. С. Довгаль: Школа на Україні за царату.
4. О. Чернова: Соціологія дитинства /з приводу книги Д-ра Благі/.

4. КАБІНЕТИ ВИВЧЕННЯ СЕЛА І МІСТА Д-РА М. ШАПОВАЛА.

Др. М. Шаповал виготовив "Соціографію України" ч. I, цеб-то вивчення суспільної структури суспільства, що живе на території України. Асистент С. Довгаль досліджує місто і виготовив працю: "Укр. місто з соціологічного погляду".

Асистент инж. О. Гончар досліджував укр. село.

5. ОКРЕМІ ВИКЛАДИ ЧЛЕНІВ ВІДДІЛУ:

Члени Відділу зробили окремі виклади на різних зборах:

- Др. М. Шаповал - Міжнародне становище укр. народу
- Національні відносини на укр. землях /в Монреалі, Торонто, Ошаві, Гамільтоні, Торолді, Коністоні, Судбурах, Вінніпегу, Форт-Вілліямі/.
- Сусіди України /в тих-же містах/.
- Праця укр. еміграції /в тих же містах/.
- Суспільна будова /Торонто/.
- Чинники суспільного процесу /Торонто/.
- Наука, її суть і методи /Вінніпег/.
- Українська Революція /Монреал, Торонто, Ошава, Гамільтон, Форт-Вілліям, Вест Форт, Вінніпег/.
- Драгоманов, як соціолог і політик /Форт/.
- Месарик, як соціолог.
- Др. Н. Григоріїв - Революція в Галичині 1918-19рр.
- Історичний розвиток політичної думки.
- Поет і політика.
- Творчість в освітленні рефлексології.

- Др. Н. Григоріїв - Націоналізм і соціалізм в творах Черкасєнґа.
А. Жиротко - Іван Гонґа, як провідник Гайламаччини.
" - Сорєк років святкуваннн І травнн на Україні.
" - Першнй часопнс радикалів "Народ" /1890-95 рр./
Инж. Б. Залєвський - Політична структура укр. еміґрації в Америці.
" - Якоб мусить бути профс. організація робітників.
Др. П. Богацький - Шевченко.
Инж. С. Довґаль - Господарська політика большевиків на Україні.
" - Професійний рух та його організація.
" - Українське робітництво на еміґрації.
" - Політичні течії серед укр. еміґрації.

6. ВИГОТОВЛЕНІ ДО ДРУКУ ПРАЦІ.

- Др. М. Шаповал: Соціоґрафія України.
Драґоманов, як соціолоґ і політик.
Міжнаціональне становище укр. народу.
Праця еміґрації в ЧСР.
- Др. Н. Григоріїв: Соціолоґічне розуміння держави.
Людина і суспільство.
Керування людською поведінкою.
Громадські світоґляди.
Боротьба світоґлядів у ХІХ ст.
Сучасний соціалізм.
- Инж. С. Довґаль: Соціална структура Європи.
Політична сила робітництва.
Укр. місто з соціолоґічного поґляду.
Заупрєння Європи і наше визволення.
- А. Жиротко: Селянські рухи.

7. НАДРУКОВАНО Р. 1929-1930.

- Др. М. Шаповал: Заґальна Соціолоґія, т. I /вид. УРУ/.
" Масаґук, jako sociolog /"Sociolog. Review" I-2, за
" Великий Здвиґ /Львів/ 1930 р.
" Боротьба світів на Україні /Львів/.

ВІДДІЛ НАРОДОЗНАВСТВА.

Відділ вів працю під керівництвом директора проф. Л. Білецького при секретарі А. Животко.

Ч л е н и В і д д і л у:

Дійсні: Проф. Др. Л. Білецький, Др. П. Богацький, Др. Т. Гриб, Н. Григоріїв, Арк. Животко, Г. Омельченко, Др. В. Січинський, Др. Б. Уланов, Проф. Др. С. Русова.

Члени-кореспондент: В. Дорошенко, Др. Ф. Колесса, Др. М. Корчуба, Др. І. Раковський, В. Ластовецький, М. Омельченкова.

Науков. співробітн: М. Обідний, М. Шляхтиченко, М. Любич, М. Чарнецький, С. Бусель, М. Іляшевич, І. Слансвський, В. Шижков.

Працю Відділу в 1929-1930 акад. році розпочато дня 9.XI.1929. Протягом року відбулося д в а д ц я т ь засідань Відділу з яких двоє присвячено справам акад. організаційним, а 18 науковим. Прочитано і обговорено 16 праць членів та наукових співробітників Відділу, а саме:

1. 9.XI.1929 - Проф. Л. Білецький - "Образ Мойсея в поетичній творчості і особистім житті Ів. Франка".
2. 16.XI. " - " До історії першого твору Ів. Франка".
3. 30.XI. Др. П. Богацький - "Студії над історією вицань "Кобзаря" Т. Шевченка".
4. 7.XII. - Проф. Л. Білецький - "Перша колективна праця Ін-ту Шевченкознавства в Харькові".
5. 16.XII.- Арк. Животко - "Декілька зауважень до праці укр. делегації на Славянському Зізлі 1848р. у Празі".
6. 25.I.1930р.- Др. Т. Гриб - "Метод наукового досліду і студій Вілоруск. літератури".
7. I.II. " - Проф. Л. Білецький - "Ів. Франко і переломові моменти в його житті і творчості".
8. 8.II. " - М. Кучер - "Соціологічний метод в літературі".
9. 15.II. " - М. Шляхтиченко - "Ідеологія Лесі Українки в освітленню критики".
10. 22.II. " - Др. П. Богацький - "Матеріяли для критично-науков. вицання "Кобзаря" Т. Шевченка".
11. 8.III. " - Г. Омельченко - "Нові данні до твору К. Галічана-Боровського". "Хрест св. Володимир".
12. 15.III." - М. Любич - "Критичний огляд поеми О. Стороженка "Марко Проклятий".
13. 5.IV. " - " " - П р о д о в ж е н н я.
14. 17.V. " - " " - Д о к і н ч е н н я.
15. 24.V. " - Проф. Л. Білецький - "В. Самійленко в Київі в часи свого студентства".
16. 31.V. " - Г. Омельченко - "Темно" - роман А. Ірагека.
17. 14.VI. " - Н. Григоріїв - "Причини суспільно-державних переворотів в удільній době".
18. 21.VI. " - М. Обідний - "Відомости до біографії П. Безруча .".

Пересічна кількість відвідувачів протягом року була - 9 осіб /найбільше відвідування - 14, найменше - 4/.
Поза зазначеним - членами та науковими співробітниками проваляла ся ще праця в ділянці таких питань:

Др. П. Вогацький: 1/Студії та збирання матеріалів до історії видань "Кобзаря" Т.Шевченка; 2/Праця над складанням покажчика праць М.Драгоманова; 3/Збирання матеріалів "шевченіана" за р.р.1927-1930; 4/Збирання матеріалів для опрацювання видання поезій Т.Шевченка Др-ом І.Франком в році 1907-1909 у Львові; 5/Праця над останнім виданням поезій Т.Шевченка, як підготовчого до академічного видання під редак. С.Ефремова та Новицького.

Арк. Животко: 1/Праця над шкільництвом Підкарп. Русь; 2/Продовження праці над Словянським Зіадам 1848р.; 3/Дослідження часопису "Народ"; 4/Продовження праці над історією селянських рухів - зокрема студії укр.селянських рухів.

Г.Омельченко: Продовження студій над творчістю і працями гавлічка-Боровського. Студії над творами А.Ірасека.

М.Омельченкова: 1/Виготовлено працю на тему: "Т.Масарик і кіноче питання".

2/Виготовлено працю: "Т.Масарик, як журналіст".

М.Обідний: Дослід народнього будівництва Чехії, Морави й Словаччини - для праці "Українська хата в порівнанні з хатами західно-європейськ.словян".

М.Любич: Праця над питанням походження образу "Марко Проклятий" в літературі і в народніх приповідках.

Окрім безпосередньої праці членів у відділі, члени відділу на протязі року відбули виступи в різних товариствах. Виступали з докладами:

Проф. Др. Л. Білецький: 1/на ювілейному засіданні присвяченому С.Черкасенкові. Доклад на тему: "С.Черкасенко і його творчість".

2/В Т-ві Укр.Письменників і журналістів: "Три літа" Т.Шевченка.

3/На засіданні Наукової Ради Соціологічного Інституту: "Мих.Драгоманів і славянська проблема".

Н.Григоріів: 1/в Т-ві Укр.Письменників і журналістів: "Рефлексологічне розуміння творчости".
2/На засіданні Наукової Ради Соціологічного Інституту: "Соціологічне розуміння держави".

Арк. Животко: 1/у Празькому відділі Робітнич.Союзу: "Ів.Гонта-провідник Коліївщини";
2/на засіданні присвяченому пам'яті М.Драгоманова: Перший часопис укр.радикалів - "Народ".

М.Омельченкова: 1/на академії Соц.Інституту та Т-ва Письменників і журнал.з нагоди 80р. Т.Масарика: "Т.Г. Масарик, як журналіст".

М.Обідний: 1/ в Т-ві Письменників і журналістів: "Петро Безруч".

Б.Уланов: 1/в політичному семінарі: "Розуміння інтелігенції в комлицькому народі".

Згідно з ухвалою Відділу приступлено було до складання збірника Відділу. Зголошено та подано праці: Проф. Л. Білецького, Др. П. Вогацького, М. Любича, Арк. Животва, Проф. С. Русової, М. Шляхтиченка, Др. М. Шаповала, О. Чернової та інших.

УКРАЇНСЬКИЙ РОБІТНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ.

Дирекція У.Р.У. складається з проф. Н. Григорієва, проф. С. Іваненка, проф. Ів. Паливоли, проф. С. Русової, лект. Ари. Животко.

Професорську, лекторську та інструкторську роботу виконували: проф. Л. Білецький, др. Власенко, проф. Н. Григорієв, інж. С. Девгаль, проф. О. Ейхельман, лект. А. Животко, проф. С. Іваненко, др. Л. Кобилянський, інж. О. Кошель, др. М. Мандрика, ген. В. Петрів, інж. Л. Романюк, проф. С. Русова, др. В. Січинський, др. М. Шаповал, ген. М. Шаповал, інж. А. Шаповалова та інші.

Технічними співробітниками були А. Животко /діловод/, С. Пильмевичова /трукаршиця/ та М. Косенко /рахівник/.

Студенти, як і з початку, походили переважно з українських земель, та з цілком немаєтних верств, а тому лекцій майже не оплачували: прохали вислати їм безплатно або в "борг", який "може колись заплатять". Бачучи велику жагу до освіти, Дирекція задовольняла їх прохання, поскільки могла, але припущення притоку пожертв та оплати лекцій змусило її зменшити кількість висланих лекцій.

Врешті об'єктивне обслідування платоздатности студентів переконало Дирекцію УРУ, що без підтримки з інших джерел, на саму оплату лекцій, якої поступає лише біля 10% з частковим лише додатком за певнення "вирівняти все при першій можливості" УРУ далі існувати не може. Поскільки ж і жертв ні відкілья не передбачається, то Дирекція звела роботу й висилку лекцій до мінімуму.

На протязі р. 1929-30 розіслано такі лекції:

- 1/Н. Григорієв - Історія укр. народу; лекції 11-12, стор. 25.
- 2/ " " " " " " 13-15, стор. 34.
- 3/М. Шаповал - Загальна соціологія; лекції 15-25, стор. 70.
- 4/А. Животко - Селянська справа, лекції 4, стор. 8
- 5/ "Вістник УРУ".
- 6/М. Шаповал - Загальна соціологія, лекції 26-35, стор. 50.

Останню лекцію вислано 199 студентам.

УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МУЗЕЙ-АРХІВ.

Ненормальне положення Укр.Нац.Музею-Архіву на протязі р.р.1929-1930 надзвичайно перешкоджало його праці. Цілими місяцями канцелярія Нац.Музею-Архіву не мала змоги нормально функціонувати з причин від неї незалежних. Скоротився приплив матеріалів, бо організація збирання його в ширшому масштабі все odkладалася до вирішення головного питання про дальше правне становище Музею-Архіву та залежно від того майбутнє його помешкання. Взагалі робота майже спинилася.

За час з I серпня р.1929 по I/IV р.1930, коли Музей-Архів цілком припинив свою діяльність на схованку в Муз-Архів поступило матеріалів: I/в архівній відділі та музейній 68 збірок, в кількості поперх 2500 примірників; в тім числі більші збірки I/архів "Трудової Співки" в Празі, 2/архів "Укр.студентської громади в Мельнику", 3/архів редакції "Нова Україна" та 4/матеріали, надіслані з Америки В.Авраменком.

II/- В просовий - журналів та а/ назв - поперх 60
газет: б/ примірників - поперх 1500.

На I/IV р.1930 в Музеї-Архіві числилось:

I.- в відділі музейному - поперх 2500 збірок;

II.- в відділі архівному - поперх 30.000 примірників різних документів.

III.- в відділі преси - I/газет 945 збірок, коло 10000 примірників
2/журналів 699 збірок, поперх 2000 примірн.

IV.- в бібліотечі - I.136 книг.

Дирекція Музею-Архіву складалася спершу з Н.Я.Григорієва, В.М.Петрова та Л.Р.Кобилянського, а з міс.липеня 1930 р.- з Н.Я.Григорієва, С.Ф.Черкасєнка та П.С.Бєгацького.

Наукова Колегія складалася з проф.С.Шелухина, /голова/, проф.Л.Білецького, проф.С.Русової, проф.С.Бородаєвського, доц В.Січинського, ген.В.Петрова, лект.В.Приходька.

Співробітниками були: М.Обідний, Арк.Животко, інж.О.Гончар та Др.Л.Кобилянський.

ДО ЮВІЛЕЮ С. Ф. ЧЕРКАСЕНКА.

I. Короткий життєпис С. Ф. Черкасенка.

Життя всіх українських письменників, що походять з низчих соціальних шарів в загальному обрисі одно подібне до другого: всі вони рождаються в злиднях, проходять тяжкий трудовий шлях, бідування, поневіряння; виховуючись з малечку в низькому культурно-убоному оточенні, засвоюють спочатку його примітивну "культуру", а потім переходячи з одного в другий вищий соціальний шар, переробляють і перемагають всі ранні засвоєння, переживаючи кількаразові зміни і кризи світогляду; пробиваючись до вищих рівнів культури, обдаровані люди стають в ідеологічну суперечність з шарами, з яких виходять; матеріальні злидні, духовна самотність не покидають, тому визначні особистості переживають постійно драму залежності від обставин, що унеможливають духовне виявлення обдарованої людини; слабші гинуть, не досягнувши признання і без виявлення своїх творчих залогень.

Типовим представником трагічних постатей в українському письменстві є Шевченко для прославлених, Тесленко - для зломлених.

Життя С в и р и д а Ф е д о с і е в и ч а Ч е р к а с е н - к а з кожного погляду є цікаве. Народився він в селянській родині 24 грудня 1876р. в м.Новий Буг на Херсонщині. Дитячі роки проводив за хатньою працею; підрісши, ходив у-зімку до початкової школи, де його було учено дяківськими методами грамоти. Ця "освіта" зводилась в першу чергу до вивчення церковної служби, молитов, "закоу божого", а вже в другу - читання, письма, початків арифметики. Згодом батьки віддали С.Ф. до школи двох-класової, після закінчення котрої прийшло на думку зробити крок далі до набуття фахової освіти, тому батьки відважились віддати С.Ф. до учительської семінарії, яку С.Ф. і закінчив р.1895. Семінарська освіта означила вже й професію С.Ф. - народній учитель, яким він і був довгі роки.

Перша учительська праця - в с.Новопавлівці, Павлоградського повіту /на Полтавщині/, потім в с.Василинці, пізніше - на ст.Улянівці, Катеринівської залізниці. Року 1899-го С.Ф. робив спробу вступити до мистецької школи в Москві, а коли це не вдалось, то знову повернувся до вчителства в залізничній школі на ст.Юзівка/тепер Сталіно/, а з р.1901 перейшов на Лідієвські шахти недалеко від Юзівки. В цій околиці учительовав довгенько - аж до р.1910-го.

Шахтарський район, де скупчені величезні маси робітництва, став предметом, що спонукав до ширшого думання на суспільні теми, потяг до по-зашкільної праці, - спочатку культурної, пізніше й політичної. В цих умовах він і почав писати свої перші літературні праці українською мовою.

До "україинства", як національного самоозначення індивіда, С.Ф. прийшов при допомозі "Кобзаря" та антології української поезії і прози "Вік". З "Кобзарем" він ознайомився ще раніш, але думав, що українська поезія на цім і обмежується. Здивувався, перебуваючи влітку р.1903 на літньому відпочинку в м.Олександрівському, коли побачив у своїх знайомих згадану антологію, довідавшись, що українська література живе, розвивається і має багато письменників і поетів. Цей факт зробив на його величезне вражіння. Він почав придивлятись до українського культурно-громадського життя. Довідавшись від семінаристів свого містечка /Новий Буг/ про те, що в семінарії є таємний український гурток, він познайомився з провідниками його - Григорієм Шерстюком та Іваном Маличем.

Вони ж його власне і ознайомили з українським національним рухом. З того часу він ступив певною ногою на українську культурну ниву.

Маючи давню пристрасть до літератури, С.Ф. почав складати вірші і через якийсь час заслав свої перші спроби до Одеси /С.П.Шелухині/, де виготовлявся до друку літературний збірник, а також послав до альманаху "Перша Ластівка" /збірник творів початкувчих письменників/ на руки поета Миколи Чернявського. Тому що цензура не дозволила видати одеського збірника, то надіслані до його перші вірші С.Ф. переслав у Львів до "Літературно-Наукового Вісника", де вони й були надруковані в квітні 1904р.

М.Чернявський теж надрукував у "Першій Ластівці" шість поезій С.Ф.Черкасенка. Це захопило С.Ф. до дальшої праці на літературній ниві.

Коли вийшли перші українські часописи "Громадська Думка", "Рідний Край", місяшник "Нова Громада", то на їх сторінках з'являлися нові й нові твори молодого письменника. Ці виступи зробили С.Ф-ча популярним в громадянстві, так що на його звернув увагу Борис Грінченко і р.1906 запрохав до Київа для організації учительської спілки. Цей приїзд до Київа дав змогу С.Ф-чу познайомитись з широким колом українських діячів. Коли учительську спілку було організовано, то С.Ф. був обраний за делегата на перший Всеросійський учительський зїзд до Петербургу. Тодішня влада заборонила зїзд, але він все ж відбувся, хоч і нелегально, на території Фінляндії.

Перебування С.Ф. в складі української делегації і взагалі серед революційно-настроеного учительства зробило величезний вплив на світогляд і на політичні поняття С.Ф-ча, який по повероті на шахти, ще з більшим завзяттям кинувся до праці. Наслідком її були поезії, оповідання, драми і инш. За допомогою Гр.Шерстюка його твори зразу були надруковані в Полтаві /преси "В старім гнізді", "Жарт життя"/, а видавництво "Учитель" видало зложені ним букварь, збірку поезій "Хвилини", одноактівку "Повинен" і "Жах". Драму "Хуртовина" автор видав власним накладом, але поліція конфіскувала цілий наклад і притягла автора до суду. Київський суд покарав С.Ф. місяшним арештом і наказав знищити весь наклад. Кару відбув С.Ф. у Бахмуті через рік, але ані засуд, ані арешт не спинив С.Ф-ча на його літературному шляху. Вчителюючи далі між шахтарями, він написав дві драми "Петро Кирилук" та "Земля". З робітництвом зблизився ще тісніш, малював життя і побут цих громадян підземелля, чуючи не раз хруст їх кісток в чорному вугіллі. Спочуття для рабів праці, а особливо культурна робота між ними в старій панській Росії вважалась за злочин, а тому з доносу поліції губернатор звелів шахтній адміністрації усунути С.Ф-ча з посади. Звичайно, він негайно був звільнений з посади учителя і тому мусів виїхати до Київа/року 1910/. В Київі знайшов працю в редакції газети "Рада", яко фельетоніст.

Перебуваючи в центрі українського літературно-мистецького життя, молодий письменник не міг віддавати багато часу для мистецтва, бо матеріальні злидні змушують його віддавати величезну енергію і час на злободневну літературщину.

В "Раді" під прибраним іменем Провінціял, Шершень він писав фельетони, а також иноді оповідання, публіцистичні статті, замітки, рецензії. Відривав крихту часу для писання поезій, драм, новель. Коли почав виходити місяшник "Дзвін", в нім з'являлись прекрасні бадьорі вірші П.Стаха. Вірші викликали захоплення й редакція одержувала привітання /між иншим і від В.Винниченка/ з новим, свіжим талантом. Ніхто, розуміється, не знав, що П.Стах є вже відомий С.Черкасенко.

Року 1912-го С.Черкасею знову делегований на учительський зїзд в Петербург, де він в національній секції зробив викилад, який захопив українців і здивував та обурив російських шовіністів, які на сторінках "Нового Времени", "Русского Знамени" і ин. газет кричали про небезпеку "мазепинства", виявленого українською делегацією.

Року 1911 в Укр.Театрі М.Садовського було поставлено п'єсу С.Ф-ча "Земля", яка і звязала її автора з славним укр.театром на довгі часи. Коли на початку світової війни /1914р./рос.уряд закрив усі українські часописи та видавництва, то С.Ф. пішов до театру на службу контролера за невеличку плату. Ця служба дала змогу С.Ф. ближче приглянутись до театрального мистецтва, особливо з його технічного боку - розуміється, з великою користю для його драматичної творчості, що й помітно на нових творах: "Казка старого млина", "Про що тирса шелестіла" і ин.

Значну працю вклав С.Ф. в організацію та видання педагогічного місячника "Світло", в якому він містив багато своїх статтів на педагогічні й громадські теми аж до часу, коли "Світло" насильно погасила російська влада на початку війни.

Року 1916-го на сцені Укр.Театру М.Садовського було поставлено "Про що тирса шелестіла", яку С.Ф. написав у Києві. Тут вже С.Ф. виявив себе драматургом великого розміру і не дивно, що п'єса мала величезний успіх, увійшовши в постійний репертуар Укр.Театру не лише своїм сюжетом з укр.історії /кошовий Сірко/, не лише високим національно-ідеологічним змістом, але й вартостями мистецькими.

За революції, коли національно розбудився наш народ і потребував хоч-би елементарного культурного виховання, С.Ф-ч взявся за "працю першої потреби" - складання підручників для нового явища - української школи.

Багато праці поклав на це С.Ф.: вийшли 1917р. його букварі, читанки, підручник граматики. Того-ж року вийшла збірка його оповідань з життя шахтарів "Вони перемогли".

За гарячковою працею застали письменника нові грізні події - війна за свободу України і прихід російського большевизму, який руйнував і нищив українську державну будову, яку українці ледви почали будувати. За першого приходу большевиків С.Ф. був у Києві, за гетьманщини теж, але в р.1919 С.Ф-ч виїхав до центру Укр.Нар.Республіки, де редагував тижневу газету "Козак" і працював в інших укр. газетах.

Коли воєнні нещастя не залишили надій на успіх, С.Ф. виїхав до Відня, де займався виданням укр.шкільних підручників /в-во "Дзвін"/, потім перейшов до в-ва "Земля". Накладом цих видавництв було випущено 3 томи його поезій, наново вичано "Про що тирса шелестіла" та "Казку старого млина".

Року 1923-го С.Ф. переїхав до Чехословаччини й оселився на Підкарпатті, з головою пірнувши в літературну працю. Тут він написав для пластунів з десяток п'єс /Вечірній гість, Лісові чари, Чудо св. Миколая і ин./, які було поставлено, як в Ужгороді, так і в інших місцевостях Підкарпаття. П'єси мали величезний вплив на місцеву молодіж, виховуючи її в національному напрямі. Взагалі за час перебування в Ужгороді /1923-29 р.р./ С.Ф. виявив значну літературну продукцію. Велика віршова поема "Зелені жупани" /друк.в "Свободі" р. 1923/, "Дума про трьох синів" ЛНВ 1924/, "Цвіт папороті" /ЛНВ 1929р./, "Дон Хуан" /"Нові Шляхи" 1930р./ . Опріч згаданих друківаних творів, С.Ф. має написаного ще чимало: історич.трагедія "Коли народ мовчить"; драма "Северин Наливайко", біблійна драма "Ціна крові", що ще чекають виходу в світ.

В р.1929 було заборонено С.Ф.Черкасенкові жити на Підкарпатті, він був змушений переїхати до Праги і оселитись в м.Горні Чорношиці, де й перебуває тепер, живучи в більш ніж скромних матеріальних умовах. Але з дивною витривалістю перемагає свої тяжкі обставини, поринувши з головою в літературну працю, плоди котрої входять великою вкладкою в скарбницю українського письменства. Талант С.Черкасенка розцвів - останні його твори, як по темах, так літературній викінченості, глибині змісту вирости до європейського масштабу і напевно забезпечуть С.Черкасенкові місце між класиками нової літератури в добу відродження.

Шануючи заслуги С.Черкасенка, Український Соціологічний Інститут обрав його 7 квітня 1930р. дійсним членом Інститута. Праця і заслуги С.Черкасенка перед українською культурою ще ждуть своєї оцінки. Побіжний перегляд письменницької діяльності С.Черкасенка сам говорить про його, як людину таланта і волі, як поета, новеліста і драматурга, що великими цінностями збагатив рідне письменство і забезпечив собі почесне місце на сторінках історії укр.літератури і культури.

Живучи на чужині, як політичний емігрант, С.Ф.Черкасенко своїми поезіями, новелями, драмами і всім еством зв'язаний з Україною: скрізь дзвенить його бадьорий голос художника, що насичує українську суспільну просторинь принадними образами, що формують людську душу по-новому: як душу українця, що вийшов на історичну арену в повній свідомості своїх історичних завдань.

Народ дає теми поетам, а поети творять націю. І С.Ф.Черкасенко належить до тих, що селянсько-робітничу поневолену масу виховують і підносять до вищого рівня самосвідомості. Будучи письменником, тим самим став суспільним педагогом.

Правильно вибрав свій шлях С.Черкасенко: педагогіка індивідуальна розгорнулася в педагогію соціальну, з окрема - націотворчу. І в цім велике соціологічне значіння С.Черкасенка - він став ч и н н и к о м національного відродження укр.народу і то чинником - перешорядної ваги.

БІБЛІОГРАФІЯ ТВОРІВ С.Ф.ЧЕРКАСЕНКА.

П о е з і я.

1. "ХВИЛИНИ". Збірка поезій."Виц.Спілка".Київ.1909.
2. "НАШ КРАЙ В ОГНІ". Збірка поезій.Кам.-Пол. 1919.
3. ТВОРИ. Том I. "Дзвін".Відень. 1920.
4. ТВОРИ. Том II. "Дзвін".Відень.1920.
5. ТВОРИ. Том III. "Чайка". Відень. 1921.
6. ТВОРИ. Том IV. /В рукопису/.
7. У ВУРІ ВІЛІЙ. Поема. "Дзвін". 1921.

Д л я д і т е й.

8. ПЧОЛКА В БАЙКАХ. Збірка. "Пчолка".Ужгород.1924.
9. ПЧІЛКА В БАЙКАХ. " " " "
10. ПОЕЗІЇ ДЛЯ МОЛОДЕЖИ. "Пчолка". Ужгород.1926.
11. ПОЕЗІЇ ДЛЯ МОЛОДІ. " " "

О п о в і д а н н я.

12. ВЕСНОЮ. Оповідання. "Рідн.Край".Полтава.1907.
13. НА ШАХТІ. Малюнки."Знаття - то сила".Київ.1908./?/

14. ЖАРТИ САТИРА. Гуморески. "Волосохар". Київ. 1911. /?/
15. ВОНИ ПЕРЕМОГЛИ й інші опов. "Вид. Спл." Київ. 1914.
16. ВОНИ ПЕРЕМОГЛИ. Збірка опов. "Рух". Харків. 1926.
17. ВИБРАНІ ТВОРИ. Збір. опов. і поезій. ДВУ. Харків. 1929.
18. ВИБРАНІ ТВОРИ. " " " " " Видання 2-ге. Харків. 1930.

Д л я д і т е й.

19. "ДІТКАМ". Збір. опов. і поезій. "Укр. Учитель", Полтава. 1907.
20. ЯК ВРОДИЛАСЯ ПІСНЯ. Оповідання. " " " " "
21. МАЛЕНЬКИЙ ГОРБАНЬ та інші опов. "Укр. Учитель". Київ. 1909. /?/
22. ЯМА. Оповідання. "Час". Київ. 1909. /?/
23. ВОРОНЬКО. Оповідання. "Дзвін". Київ. 1918.
24. БЕЗПРИТУЛЬНІ. Оповідання. "Дзвін". Київ. 1918.
25. АХМЕТКА. Оповідання. "Дзвін". Київ. 1918.
26. НА ШАХТИ. Опов. для дітей. "Дзвін". Київ. 1918.
27. ВОРОНЬКО. Оповід. ДВУ. Харків. 1930. Вид. 2-ге.
28. БЕЗПРИТУЛЬНІ. Опов. " " " " "
29. ГАРАСЬКІВ ВЕЛИКДЕНЬ. Оповід. ДВУ. Харків. 1930.
30. МАЛЕНЬКИЙ ГОРБАНЬ. Оповід. " " " "

Д р а м а.

31. В СТАРІМ ГНІЗДІ. Драма на 4 д. Полтава. 1907.
32. ХУРТОВИНА. Драма на 5 д. Київ. 1908.
33. ЖАРТ ЖИТТЯ. П'єса на 3 д. " " "
34. ЗЕМЛЯ. Драма на 4 д. "Наш Театр". Київ. 1909.
35. ГАЗЕТНА ПОМИЛКА, АМАТОРИ. Одноактівки. "Н. Т." 1909.
36. КАЗКА СТАРОГО МЛИНА. Драма. "Дзвін". Київ. 1913.
37. КАЗКА СТАРОГО МЛИНА. Видання 2-ге. Київ. 1917.
38. КАЗКА СТАРОГО МЛИНА. Вид. 3-тє. "Чайка". Відень. 1920.
39. ПРО ЩО ТИРСА ШЕЛЕСТИЛА. Трагедія. Київ. 1917.
40. ПРО ЩО ТИРСА ШЕЛЕСТИЛА. Вид. 2-ге. "Чайка". Відень. 1920.
41. ХУРТОВИНА. Драма. Вид. 2-ге. Київ. 1917.
42. ПОВИНЕН. Драм. етюд "Дзвін". Київ. 1918.
43. ПОВИНЕН. " " Вид. 2-ге. ДВУ. Харків. 1924.
44. ЖАХ. Драм. етюд. "Дзвін". Київ. 1918.
45. ПЕТРО КИРИЛЮК. Драма на 4 д. ДВУ. Харків. 1920. /?/
46. КОЛИ НАРОД МОВЧИТЬ. /Мазепа/. Трагедія. /В рукопису/.
47. СЕВЕРИН НАЛИВАЙКО. Іст. др. в 5 д. /В рукопису/.
48. ДОН ХУАН І РОЗІТА. Драм. роман. "Н. Шл." Львів. 1930.
49. ЦІНА КРОВИ /Іскаріот/. Др. на 5 д. з прологом. /Друкується/.

Д л я д і т е й.

50. ВЕЧІРНІЙ ГІСТЬ. Др. картина. Прага. 1923.
51. ВЕЧІРНІЙ ГІСТЬ. " " "
52. ЛЬСОВІ ЧАРЫ. Пласт. ком. на 2 д. Ужгород. 1924.
53. ЧУДО СВ. МИКОЛАЯ. Інтермедія. Ужгород. 1925.
54. ДО СВІТЛА, ДО ВОЛІ. Сц. з лит. літ Шевченка в 2 д. Львів. 1925.
55. ЛЬБУША В ТАБОРІ. Сцена в 1 д. Ужгород. 1925.
56. БІДНИЙ ЛЕСЬКО. Драм. картинка. "Пчёлка". Ужгород. 1925.
57. НАЙ ЖИВЕ ЖИТТЯ! Драм. етюд в 1 д. /В рукопису/.
58. СТРАШНИЙ ПРОФЕСОР. Ком. на 3 д. /В рукопису/.
59. ГРУБИЙ ЖЕНИХ. Пласт. ком. в 2 д. /В рукопису/.
60. ПЕТЬКА-СИЦІЛІСТ. Ком. в 3 д. /В рукопису/.

І н с ц е н і р о в к и:

61. ЧОРНА РАДА. /За Кулішем/. Київ. 1917.
62. СТРАШНА ПОМСТА. /За Гоголем/. Київ. 1918.
63. ГАЙДАМАКИ. /За Шевченком/ Муз.Стеценка. /В рукопису/.
64. ДИКА СИЛА. Оригін.лібрето. Муз.Стеценка. /В рукопису/.
65. ВІДЬМА. /За Гоголем/. Лібрето опери.Муз.Ярославенка./В рук./

П е р е к л а д и:

66. С.КШИВОШЕВСЬКИЙ. ЧОРТ І ШИНКАРКА. Ком. Київ.1920.
67. ЖЕЛЕНСЬКИЙ. Лібрето оп. "Янко". /В рукопису/.
68. ЧАЙКОВСЬКИЙ. Лібр.оп."Евгеній Онеген". Харків.1927 /?/

Р і ж н е.

69. ШЕВЧЕНКО Й ДІТИ. ШЕВЧЕНКО ПЕДАГОГОМ. "Укр.Печ.Біб." Київ.1909.
70. /С.Толосієнко/. РОЗМОВА ПРО ШКОЛУ. "Село". Київ.1909. /?/
71. "ЯЛИНКА". Антол.для лекл.на святах."Укр.Учит." Київ.1910.
72. ЗАГОРОДА-НАГОРОДА. /Про сад./За Й.Конерзон."Пчблка". Ужгород. 1924.
73. ПЧБЛКА МАЯ. Скороч.перекл.оп.Вонзельса."Пчблка". Ужгор.1925.
74. КРЕЙЧІ, Ф. ПОЗИТИВНА ЕТИКА. Переклад. /В рукопису/.

П І Д Р У Ч Н И К И.

75. МАЛЕНЬКИЙ БУКВАРЬ. "Укр.Учит." Полтава.1907.
76. РІДНА ШКОЛА. Читанка."О-во распротр." СПБ.1909 /?/
77. "ПОЧАТОК". Букварь."Час". Київ.1917.
78. " " Вид.2-ге." "Дзвін".Відень.1919.
79. " " Вид.3-ге. "Земля".Відень.1921.
80. РІДНА ШКОЛА. Читанка I. "Час". Київ.1917.
81. " " Читанка I. Вид.2-ге." "Дзвін".Відень.1920.
82. РІДНА ШКОЛА. Читанка II. "Дзвін".Відень.1919.
83. " " Читанка II. "Земля".Відень.1922.
84. РІДНА ШКОЛА. Читанка III. "Дзвін".Відень.1920.
85. РІДНА ШКОЛА. Читанка IV. "Дзвін".Відень. 1920./друкована, але не вийшла/.
86. КОРОТКИЙ КУРС ПРАВОПИСУ. Част.I. "Дзвін". Київ.1918.
87. " " " " Част.II. " " " "
88. КОР.КУРС ПРАВОП. Част.I. Вид.2-ге. "Земля".Відень.1921.
89. " " " " Част.II. " " " " " "

КОРОТКИЙ ЖИТТЄИС ПРОФЕСОРА Л. Т. ВІЛЕЦЬКОГО.

Професор Леонид Тимофійович Вілецький народився 1882р. 5 травня в с. Литвинівці, Уманського повіту на Київщині. Після закінчення двох-класової школи в м. Умані 1899р., вступив до механічно-технічної школи у Петербурзі, яку закінчив 1903р. Року 1907 екстерном склав матуру в Києві при класичній 2-й гімназії і того ж року вступив на історично-філологічний факультет Київського Університету і того ж самого року під час студентських рухів був звільнений з Університету цілий рік і лише з 1908р. почав нормальні студії на тому ж факультеті Київського Університету. З першого року студій вступив до Семінара "Русской філології" професора а потім академіка Петербурськ. Акад. Наук Володимира Перетця. Закінчив університет 1913 року з золотою медалью за твір: "Повість о Меркуріи Смоленском и ея литературная история, яка у скороченні як рецензія на працю проф. Казанського Університету Міндальова "Повість о Меркуріи Смоленском и былевой эпос" надрукована в Журн. Мініст. Нароц. Просв." за 1914 рік кн. I. в цілому його праця видрукована в "Сборнику 2-го отделения русск. яз. и словесности Акад. Наук у Петербурзі за рік 1922.

Після закінчення університету був залишений як професорський стипендіат при Київському Університеті при кафедрі руської мови і словесности. Року 1914 вступив на Педагогічні Курси для професорів середніх шкіл при Київській Шкільній Окрузі і р. 1915 закінчив з відзначенням. З року 1913 по 1917 учителював у Київській 8-й державній гімназії.

Після революції 1917р. був запрошений до Укр. Мініст. Освіти як начальник Педагогічного Відділу, в керуванні якого були всі педагогічні школи від учительських семінарів до високих педагог. шкіл включно. Працював там до вересня місяця 1918р. З 1-го вересня 1918 запрошений на кафедру української літератури до Українського Кам'янець-Подільського Державного Університету, де безперервно працював до кінця 1920 р., коли мусів виїхати до Львова, де від 1920 по 1923 рік викладав лекції на Львівському Українському Університеті: з осені 1923 - директор /і згодом ректор/ Укр. Педагогічного Інституту в Празі, професором там же по кафедрі укр. літератури і профес. Укр. Господарчої Академії у Подєбрадах. Того ж 1923р. - член Науков. Т-ва ім. Т. Шевченка у Львові та Істор.-Філолог. Т-ва в Празі. Від р. 1924 дійсний член Укр. Соціолог. Інституту в Празі, а від 1925р. - директор відділу Народознавства т то ж Укр. Соц. Інституту. Від 1929 чинний член Славянського Інституту в Празі.

Під час студій на Університеті в Києві відбув п'ять наукових екскурсій 1911р. у Петербург, 1912р. в Москву, 1913р. у Петербург, 1914р. у Ніжин, 1914р. літом в Москву, де працював без перерви три місяці. Під час екскурсій 1911р. читав доклад про "Повість о Меркуріи Смоленській" у Петербурск. "Общ. Люб. Древн. Письменности" р. 1913 читав доклад у "Неофилологическом Обществе при Петербургском Університеті на тему "Сатирическая Сказка XVII в." В 1914р. читав доклади в історично-філологічному Т-ві при Ніжинському історично-філологічному Інституті на тему "Житіє Литовських мучеників и его литературная история".

Оцінюючи наукову працю професора Л. Т. Вілецького, Наукова Рада Українського Соціологічного Інституту сконстатувала, що як історик літератури і методолог проф. Л. Вілецький збагатив українську науку численними творами /короткий список яких подано нижче/, в яких підвів підсумок літературно-критичної методології минулих часів, синтестично вивір засади науково-критичної методології і теорії літе-

ратурного твору, освітлив багато питань україн. літературної нової історії, широко закреслюючи природу літературного твору, як суспільного явища.

Як практичний соціолог, проф. Л. Білецький заслужився, як професор-педагог і як організатор української науки - як директор відділу педагог. шкіл Міністерства Освіти Української Республіки і як один з організаторів Кам'янець-Подільського українського університету, Львівського українського /таємного/ університету, Укр. Педагогічного і Укр. Соціологічного Інститутів у Празі.

Візнаючи заслуги проф. Л. Білецького перед українською наукою, Наукова Рада Укр. Соціологічного Інституту в своєму засіданні 12-го грудня 1929р. після рефератів д-ра М.Ю. Шагорала і проф. С.Ф. Русової одногосно ухвалила наділити проф. Л. Білецького ступеню доктора соціології *honoris causa* 26 червня 1930р. Наукова Рада, прийнявши до відома докторський виклад Л.Т. Білецького "Драгоманів і славянська проблема", вручила Л.Т. Білецькому докторський диплом. Інститут сподівається, що д-р Л.Т. Білецький, стоячи в розквіті своєї наукової діяльності, збагатить українську науку ще не одним цінним твором - во славу України і пошану Інституту, членство в якому д-р Л. Білецький, як один з його організаторів, гідно оправдує.

СПИСОК НАУКОВИХ, ПЕДАГОГІЧНИХ І КРИТИЧНО-ЛІТЕРАТУРНИХ ПРАЦЬ ПРОФ. Д-РА Л. Т. БІЛЕЦЬКОГО.

1. "Повість о Меркур. Смоленском и ея литерат. исторія". Сборн. 2-го Отд. Русс. литер. и слов. Акад. Наук за 1922 р.
2. К литер. исторіі пов. о Мерк. Смол. /Рецен. на Повість о Мерк. Смол. и былевой эпос/ Журн. Мініст. Нар. Просв. за 1914р.
3. Народність чи національність в творах Шевченка, акад. промова в день роковин Т. Шевченка у Кам'янець-Под. Універ. 1919р.
4. До питання про початок історії україн. літер. /полеміка Франка з акад. Істриним/ - рефер. зигол. у день відкриття Наук. Т-ва при Кам'янецькій Університеті і надруков. в "Записки Кам.-Под. Ун.", т. II.
5. Основи литерат. науков. критики т. I, Прага 1925, вид. Україн. Громад. Видавн. Фонду в Празі.
6. Перспективи литер.-науков. критики, "Нова Україна" за 1923 р. кн. I-2, 7-8, II-12, або окрема відбитка р. 1924.
7. "Коцюбинський", "Нова Україна" за 1923р. кн. 4.
8. "Володимир Гнатюк" Огляд його науково-етнографічної праці /в день 50 літ його життя/ "Визволення" кн. I за 1921р. у Львові.
9. "Поетія та її критика", публічна лекція проч. у Львові в 1921 і надруков. наклад. Вид. Спільки того ж року.
10. "Творчість Павла Тичини в світлі сучасної естетики", надрук. в "Громадському Голосі" 1921р. у Львові.
11. "В. Шурат" його литерат.-наукова діяльність", надр. в "Громад. Голосі" за 1921р. у Львові.
12. "Виховання емоціон.-образн. мислення і твори Т. Шевченка", надр. Вільна Україн. Школа за 1918р. кн. 7 у Києві.
13. Хрестоматія з історії укр. літератури т. I в. I-й і т. II, в. I-й надр. I вип. у Києві 1918р., а II вип. у Кам.-Под. 1919р.
14. Історія україн. літератури т. I, в. I-й в Каліші 1923р.
15. "Отаман Зелений" Кл. Поліщук "Діло" за 1922р.
16. "М. Вороний перший свідомий поет форми", надр. "Україн. Трибуна" за 1922 рік.

17. "Українська Драма", Календарь "Дніпро", Львів 1923р.
 18. "М. Коцюбинський і його і його творчість" /передмова до I т. Львів 1922р./
 19. "Уляна Кравченко і її поезія", Львів "Вперед" за 1921р.
 20. "Одесь", "Нова Україна" р.1923, кн. XII.
 21. Б. Самійленко, - Студентський Вісник", Прага 1925, ч. 9-10.
 22. Основи україн. літерат.-наукової критики. Збірн. Істор.-філологічного Т-ва в Празі, 1925р.
 23. Мик. Сущов, як історик укр. літератури. /Збірник Укр. Істор.-філолог. Т-ва в Празі, 1925р.
 24. Еволюція ідей і образів у поезії Т. Шевченка, /"Спудей", Прага, 1926р., кн. 4./
 25. Українська література.- Календарь "Прозвіти", Львів, 1922р.
 26. Українська народня поезія.- Календарь "Прозвіти", Львів 1922.
 27. "Марьяна-Черниця" Т. Шевченка.- Записки Наук. Т-ва у Львові т. CXLVI, р. 1927.
 28. Хто такий Франко для українського народу? Літ.-Наук. Вістн. 1926, кн. VII-VIII.
 29. До історії тексту поеми Ів. Франка "Мойсей".- Збірник на пошану М. Грушевського Укр. Акад. Наук, 1928р., Київ.
 30. Поема "Мойсей" і розвиток ідей й образу в літерат.-поетичній традиції Ів. Франка.- Науковий Збірник, т. I, Укр. Педагог. Інст. Прага, 1929р.
 31. Марко Черемшина.- "Студенський Вісник", Прага 1927, ч. 3-4.
 32. Іван Котляревський у світлі наукової літератури за останні 30 р. р.- Slavija Прага, 1928-30 р.
 33. Драгоманів і славянська проблема. Збірник пам'яті М. Драгоманова, видан. Укр. Педагог. Інституту, Прага, 1931р.
 34. Головні напрями української літерат.-наукової критики за останні 50 літ. Конспект видан. I-го Sjezdu slavansk. filologů v Praze 1929 i 1931.
 35. Головні напрями укр. літер.-наукової критики за остан. 50 літ, в цілому видрук. у Збірнику Укр. Соціолог. Інст. в Празі "Народознавство" 1931.
 36. Умови літерат. праці на Україні, "Нова Україна" р. 1927 листопад і грудень.
 37. Біля початків української комедії і волевілья.- Записки Наук. Т-ва у Львові т. CLI.
 38. "Гайдамаки" Т. Шевченка - Літер.-Наук. Вістник за р. 1930, кн. IV.
 39. Українська народня поезія /курс лекцій/, вид. "Сіяч", Прага 1929.
 40. Акад. Андрій Лобода, "Діло", р. 1931, ч. 26-27 і "Україна", Прага.
 41. Шевченко і Куліш у їх взаєминах. "Студ. Вісник", Прага 1931, ч. 3.
-

КОРОТКИЙ ЖИТТЄПИС ПАВЛА БОГАЦЬКОГО.

Павло Олександрович Богацький народився 4/17/ березня 1883 р. в м.Купині, Кам'янецького повіту на Поділлі в родині священника Олександра Богацького. Широ-демократична родина виховувала своїх членів в дусі критичизму і протесту проти тих засад, на яких росла сила того стану. В родині-ж, що сама жила в українському оточенні, прищеплювались і перші зародки "українства" /національного почуття/, бо в бібліотеці батька були твори Руданського, книжка про Богдана Хмельницького, почаївський богогласник. Ці факти плекали в душі П.О. якусь таємницю і несвідому любов до українства, а поруч з тим "Рускія женщины" Некрасова та книжка про вбивство царя навівали таємно-романтичну мрію про якийсь новий світ.

Перші початки науки давав П.О-чу дяк Кал.Ковальський, який навчав і укр.пісень, оповідань. На десятому році П.О.був відвезений до повітової духовної школи, до Кам'янця /"бурси"/, з якої через 5 років перейшов до духовної семінарії так-же в Кам'янці. Після молодечого захоплення орнітологією, П.О. захопився літературою, а натрапивши на "недозволені" книжки, захопився ще й революційною акцією. Вплив гуртка, що купчився біля Ол.Пос.Жданової/яка стала духовною цатерою П.О./, впливи революційних гуртків і літератури /соц-рев./- все це зробило схоластичні науки нецікавими, а життя в бурі неunosимим. Праця в таємному укр.гуртку, зв'язки з негодними для начальства людьми, редагування шкідливого часопису "Проба сил" спричинились до звільнення П.О. з 5-ої класи /в грудні 1903р./семінарії на підставі резолюції архиєрея "за дух, не соответствующий духу семінарії". З колегою, що опинився в такому становищі Анатолієм Богдановичем /літер.псевдонім Богдан-Сокольський/ П.О.вступив до військової школи у Вільно, яку й скінчив 24 березня 1906 року з рангом підпоручника. Призначений офіцером до Луцького полку піхоти, до 10-ї роти, що стояла тоді в Ромні на Полтавщині. Революційні знайомства у Вільні дали можливість П.О-чу легко навязати подібні ж знайомства в Ромні, а по повероті полку до Києва - і в Києві. Інтензивна праця по революційних гуртках, а також провал "Військового Союзу" спричинились до того, що П.О.був заарештований і посажений в "Косий Капонір" київської штабелі, де й пробув 5½ місяців, аж до повного звільнення його з військової служби; що і зберегло його потім від участі в світовій війні 1914-17рр.

Потім П.О.завзявся до продовження освіти, але на жаль шлях до університету був заборонений, тому П.О.вступив на агрономічний факультет Київської Політехніки, де й був кілька років, але курсу не докінчив через низченаведені причини.

В р.р.1907-8 П.О.заякотився з пок.поетом Олексом Коваленком та іншими молодими письменниками, що почали купчитись в Києві з розвитком укр.преси. Разом з М.Ю.Шаповалом П.О. стає організатором і редактором журналу "Українська Хата", який видавали з березня 1909р. аж по серпень 1914р., коли "Укр.Хата" була закрита, а П.О. був арештований і засланий до Сібіру, звідкіль його визволила лише Велика Революція 1917 року.

В квітні 1917р. на першому Укр.Національному Конгресі П.О. обирається першим секретарем, а за тим переходить на адміністративну праця, як начальник народної міліції Київського повіту, а потім, як начальник м.Київа, після чого був арештований німцями і вкинутий в тюрму в зв'язку зі справою банкира Доброго, де пробув аж до вибуху другої революції на Україні /листопад 1918/. У відновленій Українській республіці П.О.заняв посаду столичного отамана, а по залишенні Київа Директорією був прикомандирований до

корпусу січових стрільців і з м. березня 1919р. як отаман Коша Охорони Республіки, пройшов з кошем всі Волинь та зах. Поділля аж до відступу армії УНР на територію Галичини. Перебувши потім ще деякий час на Волині, весною р. 1922 переїхав до Праги для участі в організації укр. культурної праці ЧСР, де став членом редакції і керівником видання "Нова Україна", а згодом одним з керівників "Селянської Спілки". Року 1926 в м. травні був обраний головою українського наукового видавництва "Укр. Громадський Видавничий Фонд", з 1929 - членом Українського Соціологічного Інституту з дорученням керувати Кабінетом Шевченкознавства. З р. 1930 обраний ученим секретарем і членом Дирекції цього Інституту.

Літературна - /художня, критична і наукова/ діяльність П.О. розпочалась 1906 року, потім 6 років редакційної і літературно-критичної праці в "Українській Хаті", "Літературно-Науковому Вістнику", "Рідному Краї", "Бжолі", "Будочности", "Гром. Голосі", "Огнях", а пізніше "Книгарь", "Шлях", "Наш Шлях", "Слово", "Наша Думка", а на еміграції - в "Укр. Трибуні", "Новій Україні", "Укр. Житті", Записках Наукового Т-ва ім. Шевченка, "Бібліологічних Вістях" і ин.

Помило белетристичних творів /зібраних в Збірнику "Камелії", 1918р. в-во "Грунт", повість "Під баштою зі слонової кости", р. 1923, в-во "Нова Україна" і ин. /, П.О. написав безліч літературно-критичних заміток, рецензій і студій, з яких особливо визначається студія про життя і працю Гр. Чупринки та оригінальний дослід "Нові літературні прямування". Особливо визначною науковою працею П.О. Богацького є дослід над творами Шевченка, студіючи переважно історію тексту та історію видань їх. В цій царині веде постійну бібліографічну працю, яку публікує під титулом "Нове про Шевченка" /1923-26 в ЛНВ, за 1927-29р. в Збірнику "Народознавство"/. В бібліології Шевченка П.О. має ще багато праць, так що можна з певністю сказати, що П.О. став найвидатнішим "шевченкознавцем" нашої доби. В галузі соціології письменства, бібліології П.О. Богацький визначився, як невтомний працівник, редактор, видавець, дослідник літературних напрямів і т.п. Коли ще прийняти до уваги величезну громадську працю і особливо активну участь в організації української культурної і наукової праці в ЧСР, то перед нами виступить постать практичного соціолога піонерського типу з доби відродження України. На пошану його 25-літньої громадської і літературної праці Наукова Рада Укр. Соціологічного Інституту 10 грудня 1929р. іменувала його доктором соціології honoris causa і професором по кафедрі літературознавства.

Знаходячись в розцвіті духових і фізичних сил, П.О. Богацький очевидно обдарує ще не одним цінним твором рідну науку.

З БІБЛІОГРАФІЇ ПИСАНЬ П.О. БОГАЦЬКОГО.

- Р. 1906. Статті по націонал. питанню, на громадські теми та театральні рецензії /на рос мові/-газ. "Живое Слово", Ромни.
" 1908. На пів-дороги. /"Терн. Вінок", 1908, Київ в-во "Ранок".
" 1909. Чесний робітник. /"Бжолі", Львів, 1909р./
" Вражіння з села. /Громад. Голос. Л. 1909./
" Друзі, оповід. /Рідний Край, Київ, 1909./
" Боротьба, перекл. з Еллен Кей /Бжолі, Л. 1909./
" Капосний кобзарь /"Укр. Хата", К. 1909/
" Статті: Волод. Бон. Антонович /"Укр. Хата", К. 1909./
" Студентські справи /" " " /
" З австрійської України /" " " /

Р.1910. Розові квіти. /"Укр.Хата", К.1910, кн.7-8 і 9/
?!- ескіз. /" " " " кн.11 /
Глум, опов. "Живое Слово"- Нікол.-Усурійск, ч.13-14.
Статті й замітки: Памяти Сергія Полуяна /У.Х., К.1910, кн.4./
М.Л.Кропивницький/некролог/ " " " кн.5./
Мих.Сергієвич Грушевський /Укр.Х.К, 1910, кн.6./
Василь Доманицький, некролог. /" " " кн.11/
Осип Юркевич, некролог. /" " " кн.11/
Рецензії: "Укр.Хата", ст.77, 78, 141, 277, 413, 507, 509, 510,
575 638.

Р.1911. Помстилась /укр.Хата, Київ, 1911, кн.1 і 11/
Сонечко. /" " " " ст.283/
Муравочка. /" " " " ст.517/
Новеля з Ола Гансон " " кн.5-6/
Статті й замітки:

Самотність /з приводу "Самотності" М.Шаповала, У.Х.кн.1.
Виставка картин худ.І.Северина. /У.Х., кн.1/
Проект пам'ятника Т.Шевченкові у Києві /У.Х., кн.11/
Нині отпущаєши /пам'яті Павла Житецького /У.Х., кн.111/
Нова драма. "Брехня" В.Винниченка /Укр.Хата, кн.111.
Сторінка з імпресіонізму у Франції /У.Х., кн.V-VI/
Театральні замітки /укр.Хата, ст.575-582/.

Рецензії: /"Укр.Хата", ст.134, 263, 370, 435/.

Р.1912.-В обіймах минулого /Укр.Хата, кн.1, ст.4/
Етюд /Укр.Хата, ст.323-329/
Тільки правду дай /Укр.Хата, ст.487-529/
Театральні замітки /Укр.Хата, ст.296, 570, 668/
Літературні новини /Укр.Хата, ст.540-544/
Август Стрінберг /Укр.Хата, ст.264/
Рецензії: /"Укр.Хата", ст.62, 63, 238, 239, 302, 366/.

Р.1913.-Осінній цвіт /Укр.Хата, ст.421, 594, 668/
Новеля /Огни, Київ, 1913/
Український театр в 1912р. /Укр.Хата, кн.1, ст.50/
Леся Українка /Укр.Хата, ст.335/
Памяти М.Косарова /Укр.Хата, ст.641/.

З приводу виставки картин укр.художників у Києві,
/Укр.Хата, ст.764/
Журнал журналів /Укр.Хата, ст.72, 139, 313/.

Рецензії: /"Укр.Хата", ст.77, 143, 205, 207, 382, 507, 508,
510, 646, 647, 717, 779, 780/.

Р.1914.-Театральні замітки /У.Х., кн.1, ст.79-88/
Рецензії /У.Х., ст.321, 322/.

Р.1917.-Т.Шевченко і кн.Решіна /Книгарь, Київ, ч.2, ст.57-60/
Рецензії /Книгарь, Київ, ст.31, 71, 129, 135/.

Р.1918.-Гергарт Гауптман в укр.перекладах /Книгарь, К.ч.14, жовтень/
З глибин нашої землі, літ-крит.нарис /Книгарь, К, ч.15-листоп./
Вібліографія: П.Зайцев: Оксана, перше казання Шевченка,
/"Україна", науковий 3-місячник, Київ, кн.1-2,
ст.143-145/
Рецензії: /Книгарь, ч.ч.5-16, ст.266, 321, 326, 327, 347, 388,
403, 456, 521, 522, 714, 821, 842, 879, 900, 991/.

Р.1919.-Подяка поету /Шлях, К.1919, кн.1/
Камелії, збірник творів /К, В-во "Грунт"/
Ескіз /"Наш Шлях"- Кан.-Почіл./
Рецензії /Книгарь, ч.ч. 19-19, ст.1067, 1189.

- P.1920.-3 архівних матеріалів Подол.Жандармерії, газ.-Слово".К.-П.
М.П.Драгоманов/1995-1920/-"НашШлях",Кам.-Под.ЛVI(116)
Рецензії в журналі-"Молода Думка та газ."Наш Шлях",К.-П.
- P.1921.-Книга і автор /Укр.Трибуна,В.,травень/
Іван Франко, як письменник /бібліогр.замітка/, Укр.Трибуна.
Володимир Самійленко /Укр.Трибуна/, Варшава.
Василь Стефаник /50-літній ювілей/, Укр.Трибуна, травень.
На святі поета /"Воля України", Відень, ч.3/4, ст.120/
Рецензії: /Укр.Трибуна, 7 рецензій/.
- P.1922.-Святочні Заг.Збори УГК. /"Нова Україна", Прага, ч.8-9/
Рецензії: /"Нов.Укр.", ч.ч.1,7,8-9,10-11,13,13-15/.
- P.1923.-Під баштою зі злонової кости /"Н.Укр.", кн.4,5,6,7-8,9,10/
те-ж окремою книгою, Прага, ст.95.
Сучасний стан світового мистецтва/Н.Укр., кн.1-2,6,7-9,
II, 12/
те-ж окремою книжкою "Свогочасні літературні прямування",
ст.88.
Рецензії: /"Нов.Укр", кн.6, кн.II, ст.234,244,247/.
- P.1924.-Українська Кніжка в Сєвєрословєнськї /Сєвєросл.корубліка,
14.IV.1924/
Нотатки літерата /про походж.Ф.Достоевського/, "Укр.Життя",
Почєбради, ч.3/.
- P.1925.-Товариш і громадянин /"Сєлян.Справа", Прага, 1925, ч.5/
До історії критичного видання Кобзаря/бібліогр.замітка в
"Стара Україна, Л.1925, ч.III-IV/.
- P.1926.-Свято 50-літ.ювілею Празького видання "Кобзаря"Т.Шев-
ченка /"Бібліологічні Вісти", Київ, 1926, ч.3/
Грицько Чупринка /матеріали до практичного видання тво-
рів, редакція, бібліографія і ин./- ст.194.
"Кобзарь" Т.Шевченка в Празі /"Студ.Вістник", ч.3, берез./
Листи В.Самійленка 1922-23 /ЛНБ., кн.XII, ст.326-335/
Джерела революційности творів Т.Шевченка /"Наша Громада",
Почєбради, ч.3-4/.
- P.1927.-Академічне видання творів Т.Шевченка /Студ.Вістн., ч.3-4/
Україніра з журналу "Сєвєрїє Сєвєсно мїзєнї" за 1828-1925.
/Записки Наук.Т-ва ім.Шевч., т.CXLVI, ст.203-214/
Нове про Т.Шевченка 1924-1927 /ЛНБ., кн.V, VI, ст.63-77 і
129-136/.
- P.1931.-Нове про Т.Шевченка 1928-30 /збірн."Нарочознавство",
вид-ня Укр.Соціолог.Ін-ту, Прага/.
-

ЖИТТЄ ПИС Н.Я. ГРИГОРІЇВА.

Н.Я. Григоріїв народився 9 жовтня р. 1883 в містечку Буртах, Черкаського повіту на Київщині. Батько його Яків Грек родом з Рудні Почаївської на Волині, як сирота після николаївського солдата з селянських наймитів забраний був в дитячих роках у Миколаївський Кантоністський Дивізіон в м. Миколаєві, де його Грека переіменовано на Григоріїва. Шістнадцяти літ Яків Григоріїв виписаний був з Дивізіону й відпущений з служби в наслідок скалічення ноги під час маневрів. Повертаючись на батьківщину пішоходом і на власний кошт Яків Григоріїв застряг на заробітках в маєтку м. Бурт, де згодом і одружився з цыківною, а знаючи трохи грамоту й спів, організував у церкві хор та став учити в змінний час дітей в школі при церкві. Все своє життя він провів учителюючи зимою в школах грамоти і працюючи в-літку поденно на панських ланах.

Н.Я. Григоріїв, скінчивши одинадцяти літ церковно-парахвіляльну школу в м. Буртах, вступив до Сільсько-Господарської школи в м. Городищі на Київщині, яку й скінчив р. 1900. Попрацювавши рік для практики в господарстві п. Попова в с. Козаровичах Київського повіту і втративши охоту до праці в поміщицьких маєтках, як осередках вициску, гноблення й упослідження тієї працюючої верстви народу, з якої сам вийшов, Н.Я. за допомогою відомого народника /українського/ Тихона Івановича Осадчого здобув працю в бібліотеці "Кієвського Общества Грамотности", а згодом в Статистичному відділі Управління Південно-західних залізниць. Живучи на помешканні у Т. Осадчого /територія Сільсько-Господарської виставки/, Н.Я. під його впливом взявся за поширення власної освіти, а також вступив у нелегальний гурток молоді високих шкіл та Вищих Сільсько-Господарських Курсів, згуртований Осадчим, що був секретарем тих курсів. Гурток звичайно збирався по вечерах в одній з канцелярських кімнат курсів або в помешканні Осадчого й дебатував різні питання освітнього, громадського й політичного характеру. Більшість його була хоч і безпартійна, але з симпатіями до соціалістів-революціонерів, а меншість із партійних соціалістів-революціонерів та кількох соціал-демократів.

Працюючи в Управлінні Південно-західних залізниць, Н.Я. одвідував двохрічні вищі курси для урядовців Управління, а також прослухав приватний курс проф. Челпанова в Київському Університеті з "Теорії й історії моралі" та підготовлявся до матурального іспиту і вступу в університет. Під впливом, однак, Т. Осадчого, який дорікав усім виходцям з села, що вони, здобувши вищу освіту, завше покидають село, а йдуть у міста і відриваються від народу, залишаючи його в темноті, злиднях і без інтелігентської помочі, а з другого боку - під впливом тогочасного негативного відношення революційно-соціалістичного громадянства до "бюрократичної школи" й "схоластично-бюрократичної науки", що "стояла на послугах самодержавія", призерства до "здобування дипломів", "царської школи"; під впливом народницької пропаганди про необхідність "негайного служення народу", - Н.Я. разом з другим народником /Григорієм Патинським/ принципіально зрікся думки йти в університет, а витримавши іспит на учителя "русского языка" /найкращий предмет для пропаганди/ в "повітових мійських школах", з р. 1904 став учителювати.

З першої посади його того ж року перевели в Бердичів за те, що в день царських іменин /6-го травня/ на параді коло собору, беручи там участь як черговий учитель з учнями, під час співу "Боже царя храни" демонстративно не зняв шапки.

В Бердичеві Н.Я. прийняв близьку участь у праці місцевого відділу "Кієвського 0-ва Грамотности", єдиного тоді легального товариства, де

можна було провадити українську роботу. В час революції р.1905 Н.Г.зорганізував разом з иншими учителями повітовий учительський з'їзд, перший з'їзд делегатів якого нелегально відбувся в помешканні Н.Г.і під його впливом виніс резолюції з вимогами української школи. За "революційний дух" та "настринчування учителів проти начальства" Н.Г.переведено р.1906 в Літин на Поділлі. Там він організував бібліотеку "Кіевского О-ва Грамотности" й заповнив її книжками "революційних" видавництв та українськими. Поруч з тим разом з учителем Костем Томіліним /руським соціалістом-революціонером/ впорядив таємні курси суспільно-політичних наук для скінчивших повітову школу й викладав на тих курсах історію України та історію українського визвольного руху.

Мимо того Н.Г. згуртував місцеве учительство в таємний гурток, який найчастіше збирався на його помешканні й займався самоосвітою, особливо політичними самоусвідомленнями. Тут читалися й дискутувалися, як легальні, так і нелегальні праці Толстого, Чернишевського, Михайловського, Маркса, Драгоманова, Грушевського та инших, а також сучасні статті в журналах "Мір Божій", "Русское Богатство" та "Літературно-Науковий Вістник". Гурток звязався з учительством повіту, яке час від часу відбувало свої нелегальні з'їзди.

Помешкання Н.Г. швидко обернулося в явочну квартиру всіх нелегальних партій до анархістів влючно. З наказу адміністрації Н.Г. за "неспокійне й підозріле поведження" р.1907 переведено "під око начальства" в Камянець.

В камянці Н.Г.з того ж року став одним з діяльних членів товариства "Просвіта" і незмінним членом її правління аж до закриття.

Н.Г. зорганізував і вів у "Просвіті" знамениті літературно-музичні "вечірки", що стали найактивнішим огнищем української пропаганди, особливо серед молоді. Сотні, а може й тисячі учнів духовної семінарії, педагогічних курсів, гімназії, комерційних шкіл та фельдшерських курсів здобували на тих вечорах першу національну освіту. В часи революції р.1917 та української боротьби багато їх виявилось активними борцями за українську державу і чимало опинилося на еміграції.

В Камянці Н.Г. працював аж до р.1915, коли забраний був до війська. Він учительвав там у вищій початковій школі, де викладав московську мову та історію, на Двохрічних Педагогічних Курсах, де викладав історію /переважно українську; розуміється, нелегально/ та в Комерційній школі, де викладав всевітню та московську історію у вищих класах. Окрім того, кілька літ викладав на літніх курсах для народних учителів методіку навчання рідної мови, яку обертав фактично в обґрунтовання необхідності навчання українських дітей українською мовою. Разом з тим Н.Г. читав українською мовою публічні реферати й доповіді на різні теми з українознавства /політичні, історичні, соціальні й літературні/ в Пушкінському Народньому Домі, в "Просвіті" та инших культурно-освітніх установах.

З р.1910 належав і був головою місцевого відділу нелегального "Українського Т-ва Поступовців", що об'єднувало в собі різні поступові політичні елементи.

З р.1907 став дописувати до "Ради", а згодом до "Світла", "Малка" та "Подольських Известій", де містив статті на різні українські теми історичні, культурно-національні та політичні.

В роках 1909-1910 написав "Мораль" /природа, зміст, історія та норми її/, яку видало р.1911 "Благодійне Т-во видання чешевих і користних книжок" в Петрограді.

Рік 1916 провів у війську, як "військовий урядовець" і вразіння з того часу надрукував у журналі "Промінь".

Р.1917 в час Великої Революції обраний був на Національному Конгресі в квітні до Укр.Центр.Ради від Поділля а згодом голосами вояків українців та руських соціалістів-революціонерів в Управлінні Гуртів Худоби до "Совета Солдатських Депутатів Київської Округи" /Київщина, Чернигівщина, Полтавщина, Поділля й Волинь/, де пізніше голосами української фракції Совіту та руських соц.-революціонерів обраний був головою Совіту, на якому становищі й пробув захищаючи українські інтереси аж до большевицької навали.

На початку р.1918 призначений був Укр.Центр.Радою міністром освіти Укр.Нар.Республіки, яку посаду займав до вступу большевиків у Київ. Р.1918 в час гетьманату займав посаду завідуючого культурно-освітнім відділом Київського губерніяльного земства, а в часи Директорії - завідуючого пресою справою армії УНР. Року 1919 в час відсутности міністра народньої освіти П.Холодного /інтернованого румунами/ призначений був Директорією виконувати обов'язки міністра освіти, які виконував до повороту міністра П.Холодного, після чого зайняв посаду товариша міністра освіти, на якій був аж до демісії соціалістичного уряду.

Р.1920 вийшов на еміграцію і приймав найближчу участь, як заступник голови Українського Громадського Комітету, в створенні Української Господарської Академії в Почебрадах, Педагогічного Інституту, Реальної Гімназії, Видавничого Фонду, низки різних короткотермінових курсів, Соціологічного Інституту, Укр.Музею-Архіву й Робітничого Університету в Празі, де й працює в останніх трьох установах до сей пори, як член їх керуючих органів.

Оцінюючи більш як 20 літню літературно-наукову працю Н.Я.Григорієва, працю історика і соціолога /див.прикладений при цім список праць/, а також працю його, як практичного соціолога в області педагогічній, громадсько-культурній і політичній, Наукова Рада Українського Соціологічного Інституту сконстатувала, що в особі Н.Я.Григорієва українська культура придбала визначного діяча в області теоретичної соціології і конкретних суспільних наук /теорії етики, педагогіки, історії і політики/, який опрацьовує самостійно, цілком орудуючи науковим методом, ще мало розроблене українцями поле науки/соціології/, виготовивши твори визначної наукової вартости. З другого боку, як практичний громадський діяч в добу відродження України і організації її культури, Н.Я.Григорієв спричинився до здвигнення українського шкільництва взагалі, а зокрема перших вільних українських високих шкіл і наукових установ /за кордоном/; чим заслужився перед українською культурою.

Приймаючи все це на увагу, Наукова Рада Інституту в своєму засіданні 12 грудня 1929р. по заслуханні рефератів проф.Л.Т.Білецького і Д-ра М.Ю.Шаловала одностайно ухвалила уділити Н.Я.Григорієву наукову ступень доктора соціології honoris causa і затвердити професором на кафедрі історії в Інституті, яку він займав з часу заснування Інституту, як один з його організаторів.

26 червня 1930р. Наукова Рада, заслухавши виклад проф.Н.Я.Григорієва "Соціологічне розуміння держави", вручила йому докторський диплом, як свідоцтво його заслуг перед українською наукою і культурою. Інститут сподівається, що в дальшій праці Д-р Н.Я.Григорієв дасть українській науці ще не один твір високої вартости во славу України і пошану Інституту, членство в якому Др.Н.Григорієв гідно опрацює.

ПУБЛІЦИСТИЧНІ Й НАУКОВІ ПРАЦІ Н.Я.ГРИГОРІВА.

А. Д р у к о в а н і.

- I. Низка статей з р.1907 по р.1914 на громадські, культурно-освітні, педагогічні, історичні, політичні й ин. теми в часописах "Рада", "Світло", "Маяк", "Рідний Край", "Подоляські Известія" та р.1916 в час. "Промінь".
2. А.Свиляницький.- Критичний літературно-соціологічний етюд.
3. Мораль /природа, зміст, історія та норми її/. Вид."Благодійного Т-ва.
4. Про навчання дітей рідній історії. Вид."Криниця", р.1917.
5. Хто ми й чого ми хочемо.-Істор.-публ.нарис. Вид.Київ.Земства, р.1917.
6. Історія України в народ.думах на піснях. Вид."Криниця", р.1917.
7. Історія Українського народу.-Підручник для вищих початкових шкіл і нижчих класів шкіл середніх. Вид."Час" р.1919.
8. Всесвітня історія, ч.1; Стародавній світ.-Вид."Дністер", р.1919.
9. Поділля-Істор.-геогр.нарис. Вид.Кам.-Под.земства, р.1919.
10. Низка статей на протязі р.р.1917-20 на різні громад., культурно-освітні, політичні та історичні теми в часопис. "Нова Рада", "Народня Воля", "Воин Свободной Рос-сии", "Наша справа", "Ставка", "Укр.Ставка", "Новини", "Трудова Громада", "Слово" та ин.
- II. Визволення всіх трудящих. Соціологічні, соціально-економічні й політичні нариси. Вид."Вільна Спілка", 1923, стор.341.
12. Народня влада на Україні.-Істор.-соціолог.нарис. Вид."Вільна Спілка", р.1922, стор.40.
13. Die Ukraine Russland. - Вид."Вільна Спілка", 1922, стор.71.
14. Коротка історія Чехословаччини. Вид.Укр.Гром.К-ту, 1923, Прага, стор.172.
15. Життя й діяльність Т.Г.Масарика. Вид.Укр.Гром.К-ту, 1925, ст.88.
16. Фатальна помилка революцій. Соціолог.етюд. 1921, стор.15.
17. Два світогляди /марксизм та народництво/, Скрентон "Нар.Воля", 1929.
18. Етика й соціалізм. Вид."Нова Україна", 1922, № 13-15 і 16-18.
19. Історія українського народу до татарської навали. Вид.Укр.Роб. Університету, Прага, 1927-31.
20. Низка статей на суспільні, політичні та історичні теми в часоп. "Нова Україна", "Народня Воля", "Громадський Вістник", "Правда і Воля" та ин.
22. Сучасні завдання укр.визвольного руху. 1921."Вільна Сп." № 1
23. Наші гріхи. " " " "
24. Завдання часу. 1922."Нова Україна", № 1
25. Чесько-українські стосунки. " " " "
26. К.П.Солуха. 1922,"Нов.Укр." " "
27. Шлях до відбудови світового господарства. 1922,"Н.Ук."№ 4-5
28. До господарської відбудови України. 1922,"Нов.Укр." № 6
29. П.Мала, К.Лукасевич, В.Дуткевич та ин.укр.молодь. 1922,Н.У. №7
30. Злочинства політичної безграмотности. 1922,"Н.У." № 12
31. Підстави української національно-державної політики, 1923, "Нов.Укр." № 4-5
32. За ідею, драмат.жарт. 1923,"Нов.Укр." № 6
33. В чім же річ. 1923, "Вільна Спілка" № 2
34. Не наша вина. " " " "

35. Єдиний національний фронт. 1923, "Вільна Спілка" № 2
36. Українська партія соц.-рев. за кордоном. " "
37. Петлюрівщина. 1925, "Нов."Укр." № 1,2
38. Німеччина, Росія й Україна. 1925, "Н.Ук." № 1,2
39. Брати. 1925, "Н.Ук." № 2,3
40. На політичні теми. 1925, "Н.Ук." № 4-6
41. Грєбїж і творчість. 1925, "Н.Ук." № 2-3
42. Недовірки. 1925, "Н.Ук." № 7-8
43. Др.В.Гірса. 1925, "Н.Ук." " " "
44. Підкарпатські справи. 1926, "Нова Україна", № 3-4
45. Не в ті взулися. " " " " "
46. Простарі єднаються. " " " " "
47. Мавруки. " " " " "
48. На переломі. 1926, "Нова Україна", № 5-6
49. З приводу злочинства. " " " " "
50. Во імя правди. " " " № 7
51. Учені підшивайки. " " " " "
52. На сговороді. " " " " "
53. Нелогляч патріотів. " " " " "
54. С.Чикаленко - Спогади, реценз. " " " " "
55. "Руїнники" й "будівничі". 1926, "Нов.Укр." № 8
56. До українсько-руських відносин. 1926, "Н.У." № 8
57. "Сеньори сніміте маски". " " " " "
58. Свій до свого. Перестарались. Могутня влада. 1926, "Н.У." № 8
59. Відповідь на лист О.Ш. 1926, "Н.У." № 9
60. "Вскру паташася язїці". 1927, "Н.У." № 1-2
61. Політичний світогляд 250 літ назад /Б.Спіноза/1927, "Н.У." 3-5
62. Шукання шляхів. 1927, "Н.У." № 3-5
63. Революційний соціалізм. 1927, "Н.У." № 3-5 та 6-7
64. Жидів теж "визволяють" " " " " "
65. Академіє. Socialistická revue/рецензія/1927.Н.У. № 3-5
66. Ол.Бабій - Гуцульський курїнь/рецензія/ " " " "
67. Lidsk Kuba -Slovanstvo ve svch zřevch. /рецензія/1927.Н.У.
68. Профанатори соціалізму. 1927, "Нов.Укр." № 6-7
69. Що посїєш, те й пожнеш. " " " " "
70. Росквіт науки. " " " " "
71. Збручотворці. " " " " "
72. Господарь надходить. " " " " "
73. Наша позиція самостійна. 1927, "Н.У." № 8-9, 10-11
74. Хоч святий та хитрий. " " " " "
75. Політичний світогляд Ж.Ж.Русо - 1928, Календарь Укр.Роб.Совзу.
76. Ukrajn v Kanad. 1929, Slovansk Přehled, .2
77. Нація, батьківщина, держава. 1930, Календарь Укр.Роб.Совзу
78. Українська національно-державна традиція. Збірник "Народознавство" Укр.Соц.Інститут.

КОРОТКИЙ ЖИТТЕПИС С. Ф. РУСОВОЇ.

Софія Федорівна Русова народилася 18 лютого 1856 року в с.Олешні на Чернігівщині /Україна/. Батько одставний полковник Ліндфорс був шведського походження, а мати Анна Жерве - французького. До 10 років С.Ф. жила в Олешні при батькові /мати вмерла, коли С.Ф.ні було 4 роки/. Потім вчилася в Києві, у фундуклеївській гімназії, яку скінчила р.1870-го з відзначенням /золота медаль/. З року 1871-го /по смерті батька/ С.Ф-на з сестрою занялась педагогічною працею - відкрили в Києві перший Фребелівський дитячий сад. З 1873 року С.Ф-на увійшла в життя української громади, познайомившись з Драгомановим, Лисенком, Старицьким, Рудченком, Чубинським, Русовим і ин.

В помешканні С.Ф-ни і її сестри були виставлені перші вистави "Чорноморський Побут", "Різдвяна Ніч" Лисенка і ин. Року 1874-го С.Ф-на переїхала до Петербургу, де тоді жив Олександр Олександрович Русов, з яким С.Ф-на там побралася. В Петербурзі обоє Русови жили з заробітків од лекцій, перебуваючи в зв'язку з українським оточенням /Костомаров, Гайдебуров і ин./. Р.1876-го Русови виїхали до Праги, де О.О.Русов видав перше безцензурне видання "Кобзаря" Шевченка. Закінчивши з виданням "Кобзаря", Русови вернулись до Чернигова, де О.О.Русов мав працю в статистичному бюро Земства. С.Ф-на відкрила в своєму помешканні маненький дитячий сад, який скоро закрила поліція, яко "незаконний". З року 1879-го, коли статистичне бюро було закрито "за лібералізм", Русови перейшли в "народ" - на Борзенщину, де придбали собі 15 дес.землі, оселились на хуторі, зробивши хату і поручили самі коло господарства. Тут до Русових прибувало багато людей /народників, лібералів, революціонерів, місцеві селяни то-що/, так що хутір Русових був своєрідним піонерським народницьким пристановищем. Однак матеріальних засобів не вистарчало на елементарний прожиток, тому обоє пішли на заробітки: С.Ф-на в Олешні вчити своїх небрат, а О.О-ч взявся за статистичний опис Ніженського повіту. Року 1881 в перший раз С.Ф-на була арештована за зв'язки з народовцями. Дванадцять років тиглись політичні переслідування: С.Ф-на переходила з однієї тюрми в другу, з тюрми попадала під поліцейський догляд, а з-під "догляду" знову до тюрми /Одеса, Херсон, Катеринослав, Київ, Жервків, Полтава!/. Друга арештована була і О.О.Русов, а також і син їх - Михайло /в Полтаві/.

Року 1909-го Русови оселились в Києві, де О.О.був професором Комерційного Інституту, а С.Ф-на, маючи за собою довголітню педагогічну і літературно-наукову працю, була обрана професором у Фребелівському Інституті. В наслідок евакуації Комерційного Інституту до Саратову /через війну/, Русови опинились в Саратові, де р.1915-го вмер О.О.Русов. С.Ф-на залишилась без жадної матеріальної підстави до життя, але завдяки допомозі Комерційного Інституту і п.Зінківського /директора Фребелівського Інституту/ та ще заробіткові з приватних лекцій, які давала С.Ф-на і син її Юрко Р. - протримались до літа 1916 року, коли вернулись до Києва, де С.Ф-на продовжувала свою лекторську працю в Фребелівському Інституті, а також в середній комерційній школі П.Холодного /тут викладала французьку мову/.

Коли Україна стала вільною республікою, то міністр освіти І.Стещенко запросив С.Ф-ну на становище директора департаменту позашкільної і дошкільної освіти, на якому С.Ф-на перебувала аж до 1921 року, коли перейшла в Кам'янець-Подільський на посаду лектора педагогіки в українському університеті. Року 1920-го з доручення Червоного Хреста оглядала з Д-ром Черняхівським українські табори в Польщі, де гинуло українське вояцтво, улаштовувала шпиталі під Камінцем. В кінці р.1921-го /під більшовицьким режимом/ була ліві арештована

за спроби втекти з Кам'янця. В грудні 1921р. в-третє вдалось С.Ф. таки перейти "нелегально" Збруч по льоду, а своєю внучкою Оленою, без грошей і в чужій одежі. В Галичині земляки серйозно зацікавились С.Ф-ною і допомогли матеріально. В день нового /1922-го/ року С.Ф. вже була в Бадені /коло Відня/ у свого сина Юрія. Перебивалась деяким літературним заробітком за допомогою С.Черкасенка і С.Бирового. В тім же році Український Громадський Комітет в ЧСР запрохав С.Ф-ну лектором французької мови до Укр.Госполарської Академії, а р.1923-го іменував С.Ф-ну професором педагогіки до свого Педагогічного Інституту ім.М.Драгоманова в Празі. Року 1924-го була обрана членом Укр.Соціологічного Інституту на кафедрі Педагогіки, де перебуває й донині. Року 1929-го, 10 грудня, Науковою Радою Соціологічного Інституту з нагоди ювілею 50-літньої літературно-наукової і громадської праці, як однієї з піонерів українського відродження і культурного будівництва була іменована доктором соціології поповнів сава.

Помимо своєї наукової і професорської праці С.Ф-на з дивовижним завзяттям веде ще й громадську працю /як голова Укр.Національної Жіночої Ради і Народньої Україн.Ради/ разом з тим дуже успішно виступаючи з докладами на міжнародніх з'їздах: Conseil International des Femmes /в Гаазі, Копенгазі, Римі/, на педагогічних конгресах /в Гейдельберзі, Празі, Женеві/. Незвичайна ширість чуття, наукова ерудиція, висота моральних принципів, красномовність - все це сприяє зростові тієї популярності, яку С.Ф.Русова має не лише в українському, але і в європейському освіченому громадянстві, як невтомний борець за визволення, культурне піднесення українського народу, якому віддала все своє життя, талант, розум і серце. Року 1931-го С.Ф. викінчить 75 літ свого життя - так цінного в історії відродження України. Український народ може бути гордий, що на його землі родилась, виростає, живе і працює така визначна жінка-громадянка - трибун-письменник - учений.

Найбільш культурні народи з довголітньою історією можуть мало вказати своїх жінок такої громадської висоти та історичного значіння. Поруч Ольги Кобилянської, Лесі Українки стоїть імя Софії Русової, як великої жінки України в добу відродження і революції.

Український Соціологічний Інститут щасливий тією честю, що впадала на його долю - відзначити Софію Русову титулом доктора соціології, як одного з великих чинників культурно-суспільного процесу Нової України.

ДО БІБЛІОГРАФІЇ ПИСАНЬ С.Ф.РУСОВОЇ.

- 1874р. Жители сада. Вид.Югансона, Київ, стор.70
1876" Статті в "Елисаветград.Вѣстникъ" /між инш.:Л.Толстой/.
1883. Мои мѣтѣямъ. Вид.Югансона 1884-85, ст.100.
1892. Харьковская Журналистика начала настоящаго столѣтія /Кіев.Старина, кн.8, ст.173/.
Жанна Д'Арк. Вид.Харьк.О-ва Грамотности.
Сестра Катерина. " " "
Григорій Сковорода. " " "
1894р. Біографія Г.Ф.Квитки /передмова до "Сочиненій Г.Ф.Квитки", т.VI. Драмат.сочин., ст.I-XIV/.
1898. Днѣпръ и Приднѣпровье. Вид.С.Кульженка, Київ, ст.47.
Гарібальди. Вид. "Молод.Читатель" Малкиної.
Рафаель.
Виноградари пжної Франції.

- 1898р. В страні вольного крестьянства /Норвегія/
На щастливих островах.
Братія Гракхи.
- 1900-ті р.р. Статті: в "Русской Мысли", "Рус. Школь", "Рус. Богат-
ствъ", "Вѣстник Воспитанія", "Странь" -початки 1900-х.
- 1902р. Очерки новейшей малорусской литературы. /"Рус. Вѣдомости",
1902, № 102.
" Народність в укр. літературі. /ЛНВ, 1902, кн. II, ст. 64/.
- 1903р. Поезія земледельчєскої жизни. /"Образованіе", 1903, кн. III,
стор. 30/.
- 1904р. Гражданські мотивы в современной малорусской літературѣ,
/"Рус. Мысль", 1904, кн. VIII/; те-ж-"ЛНВ", 1904/.
1906. Рецензія на "Пѣсни и обычаи жителей Полтав. губ. Милорадо-
вича. /Записки Рос. Академії Наук, срібна медаль/.
- 1906-7. М.П.Старицький /передмова до його творів/.
- " Українськія женщины /в зб.Бестужевских Жіноч.Курсів/.
1908. Украинская литература в XIXв. /"Исторія Россіи, т.4-й,
издат. Гранат, СПб, 1908/.
1909. Як Болгари здобули собі свободу?, пер. з рос. Ол.Охримович,
Вид. "Просвіта" у Львові, 1909
1910. Т.Г.Шевченко и его произведенія. "Полтавский Земский Кален-
дарь" на 1910.
" Украинско-просвѣтительное движеніе за 1909 г. "Народный
Учитель", Москва 1910, ч.2.
" 3 громадського життя в Бельгії. "Укр. Хата", Київ, кн. IX, стор.
566-569.
- 1910-11р. Переклади з сербських поетів. /"Универ. Библіотека"/.
1911. Малороссійская /украинская литература /"Народ. енциклопе-
дія", т. XII, СПб, ст. 575-577/.
- " Просвітний рух на Україні в 60-х роках. /"Світло", 1911,
кн. 6/.
- " Рецензія на С.Ефренова "Істор. укр. письменства" /Укр. Учитель,
"Вѣстник Воспитанія", СПб, 1911, кн. 3/.
- 1912р. Современная украин. лирика. /"Укр. Жизнь", 1921, кн. IV-V/.
1913. Шевченко и укр. общество 60-х годов. /Укр. Жизнь, 1913, кн. II.
1916. Федеративное начало. Вид. Ф. Науменка, Київ.
1917. Поезія самотности /кн. V поезій Олєся/-ЛНВ, 1917, кн. IV.
" Чехія та її національне відродження, Катеринослав, 1917, с. 30.
- 1918р. Початковий підручник французької мови для самонавчання і
перших класів гімназій з франц.-укр. словарем. Винниця 1918.
" Микола Вороний. /ЛНВ, 1918, кн. X-XI/.
- " Географія: I. Початкова географія, Київ, 1918, ст. II7.
II. Західна Європа " " ст. VII+201.
III. Позаєвропейські країни. " ст. III.
- " (Дошкільне виховання, Катеринослав, 1918, ст. 162.
- 1920р. М.П.Драгоманов, нарис.
1922. Серед рідної природи. Ляйпціг, Катерин. В-во, ст. 80.
" Дмитро Маркович /ЛНВістн., 1922, кн. VII/.
1923. Єдина діяльна /трудова/ школа, Ляйпціг, Катер. В-во, ст. 53.
1924. Теорія педагогіки на основі психології /лекції/, В-во "Сіач",
ст. 200+34.
" Теорія і практика дошкільного виховання, Прага, УГВФ, ст. 123.
" Нова школа соціального виховання, Ляйпціг, Катер. В-во, с. 150.
1927. (Нові методи дошкільного виховання /лекції/, В-во "Сіач",
Прага, 1927, ст. II2.
1928. Мої згадки, ч. I (1861-1879р.), ч. II-1879-1915р. /Збірн. Акаде-
мії Наук, 1928, Київ/ст. 135-175, 147-206.